

blikopener

Intercultureel leren
in internationale
jongerenprojecten

Colofon

JINT Sherpa boekje 'Intercultureel leren in internationale jongerenprojecten.'

Blikopener

Is een uitgave van JINT. Als kenniscentrum voor de internationalisering van het jeugdwerk biedt JINT ondersteuning aan rond verschillende thema's die jongerenorganisaties en het jeugdwerk aangaan. De JINT Sherpa reeks helpt je concreet op weg met praktische info, tips en methodieken. De handige boekjes ondersteunen je om de kwaliteit van je internationale samenwerking te verhogen.

Tekst Inez Adriaensen, Els Meersschaert, Sophie Van Daele, Wim Vogelaere en Elke IJzerman

Met dank aan Joke Van Dooren, Saskia Van de Putte en Helga Schepers

Nederlandse eindredactie Hester Marijnis

Fotografie Richter, Yulia Druzhkova + The Youth Company,
Gert-Jan Verboom (Rainbow City Rotterdam)

Vormgeving en opmaak Punt Grafisch Ontwerp

Oplage 1000 exemplaren. Gedrukt op milieuvriendelijk papier.

Uitgegeven door

Erasmus+ Jeugd

www.erasmusplusjeugd.nl / www.erasmusplus.nl

Erasmus+ Jeugd wordt in Nederland uitgevoerd door het

Nederlands Jeugdinstituut/ Nji

Catharijnesingel 47

Postbus 19221

3501 DE Utrecht

T (030) 230 63 44

I www.nji.nl

September 2014

Nederlands
Jeugd
instituut

Inhoud

Intro	5
De boze wolf vertelt	7
Een stukje theorie	9
1. Cultuur	9
2. Cultuurbeelden	11
3. Kijken naar jezelf en de anderen	14
4. Interculturele competenties	16
5. Hoe en wanneer leren jongeren?	17
6. Op naar de praktijk	20
De rol van de begeleider	21
1. Waar begin je aan?	21
2. Begeleidingsstijl	22
3. Begeleidersvaardigheden in een internationale activiteit	23
4. Ondanks alle goede voorbereiding...	24
Intercultureel leertraject	26
1. Voorbereiding	26
2. Voorbereiden van de jongeren zelf	26
3. Voorbereiden op het intercultureel leerproces	28
Programma	42
1. Kennismakingsspelen, energizers en groepsdynamische spelen	44
2. Interculturele spelen	48
3. Discussie- en stellingenspelen	50
4. Simulatiespelen	52
5. Een extra interculturele touch in je andere activiteiten	55
Eind goed, al goed	57
1. Evaluatie project	57
2. Persoonlijke verwerking	61
3. Follow-up	62
Conclusie	66
Meer weten en lezen	68
Notities	70

PARTICIPATION
IS THE
SOLUTION

GET UP
STAND UP!

I'm active
and I know
It!

Intro

Elk jaar nemen duizenden jongeren deel aan een internationaal project in Nederland of ergens in het buitenland. De ontmoeting met jongeren uit andere landen brengt heel wat tweeweg. De ervaringen die ze tijdens zo'n project opdoen, zijn onbetaalbaar en zullen hen lang bijblijven.

Een goede omkadering voor, tijdens en na het project ondersteunt deze jongeren in hun leerproces en draagt bij tot een succesvolle interculturele ontmoeting. Meestal is zo'n project voor alle deelnemers een boeiende en rijke ontdekkingsstocht. Maar ondanks het grote enthousiasme zijn er soms ook momenten van verwarring of frustratie. Met deze publicatie willen we een flink steentje bijdragen aan het opzetten van een succesvol leertraject.

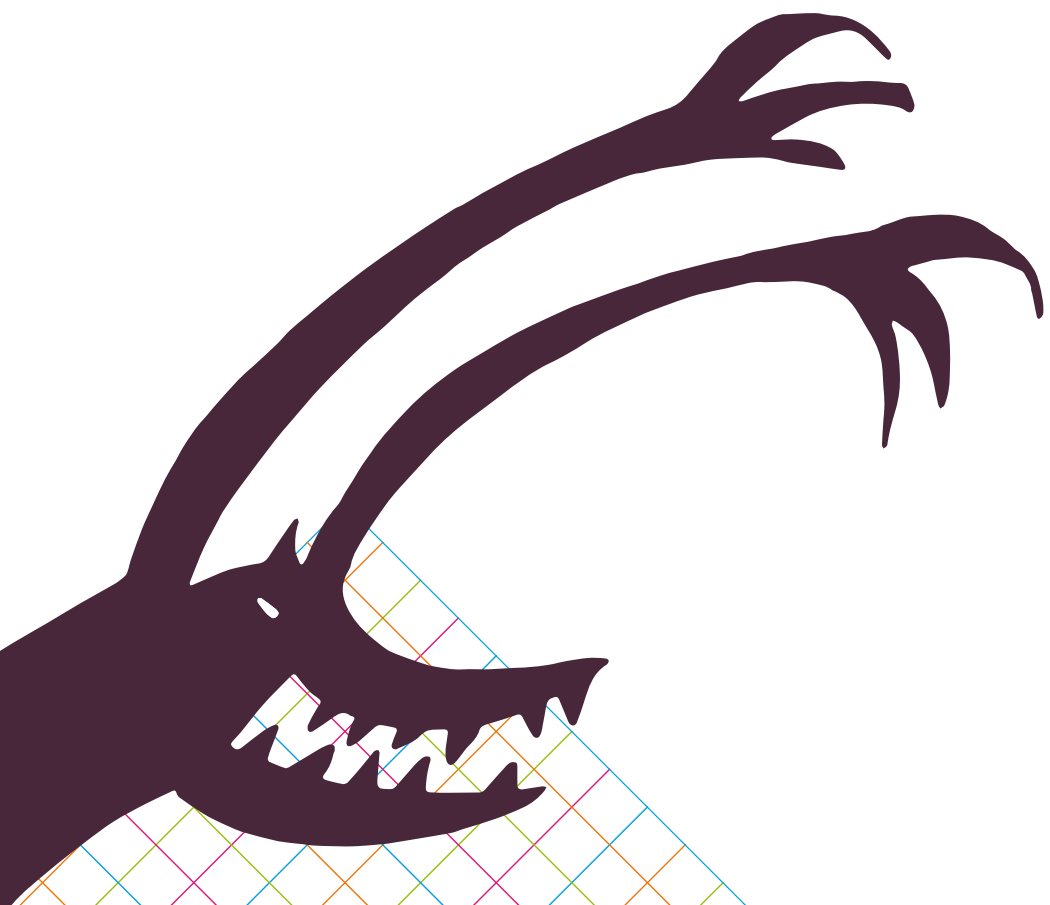
De Blikopener richt zich op jou als begeleider van internationale groepsprojecten met jongeren. Dit boekje geeft je de nodige theoretische achtergrond over intercultureel leren en daarnaast een boel inspiratie om jouw groep door zo'n intercultureel avontuur te gidsen.

In het eerste hoofdstuk lichten we enkele begrippen toe die je meer inzicht geven in intercultureel leren. We koppelen het kennismaken met andere culturen aan het verwerven van interculturele competenties.

Daarna zoomen we in op jouw rol als begeleider tijdens het traject. We bespreken enkele vaardigheden die je goed van pas zullen komen en tonen wat er voor jou als begeleider komt kijken bij een goede voorbereiding.

Het derde hoofdstuk geeft je een heleboel informatie over het opzetten van het leertraject. Hoe werk je met je deelnemers aan de voorbereiding van de uitwisseling? Welke activiteiten kan je tijdens de ontmoeting plannen? En hoe rond je het traject achteraf netjes af? Je vindt hier concrete tips en methodieken waarmee je aan de slag kan gaan. Achteraan vind je een overzicht van publicaties waaruit we onze inspiratie haalden en websites met verdiepende informatie.

We hopen dat dit boekje een echte blikopener is voor jou en je groep en wensen jullie een leuk en boeiend project toe!

De boze wolf vertelt...

"Ik heb het altijd heerlijk gevonden om in het bos te wonen. Het is mijn thuis en ik heb geprobeerd om het schoon en netjes te houden. Op een mooie zonnige dag, terwijl ik bezig was met de rommel op te ruimen die mensen na een picknick hadden achtergelaten, hoorde ik voetstappen. Toen ik vanachter een boom het bos in gluurde, zag ik een klein meisje het pad aflopen met een mand in haar handen. Ik vond het meteen verdacht, want ze had zulke vreemde kleren aan: ze was helemaal in het rood gekleed en haar hoofd was bedekt. Het was net alsof ze niet herkend wilde worden. Ik weet wel dat je mensen niet op hun uiterlijk moet beoordelen, maar ze liep in mijn bos en ik vond dat ik het recht had om iets meer over haar te weten te komen. Dus ik vroeg haar wie ze was, waar ze vandaan kwam, je weet wel, van die dingen. Eerst zei ze dat ze niet met vreemden wilde praten. Dat bracht mij nogal van mijn stuk. Ik een vreemde? Ik heb verdorie mijn kinderen groot gebracht in dit bos. Daarna werd ze wat rustiger en vertelde me dat ze op weg was naar haar oma, omdat die ziek was en dat in de mand eten voor oma zat. Ze leek mij een eerlijk iemand, maar ik vond toch dat ze het beter zou afdelen om zomaar door iemands woonplaats te lopen, met zulke rare kleren aan.

Ik liet haar gaan en ging snel naar het huis van haar oma toe. Toen ik bij die oude dame aankwam, vertelde ik haar wat er net was gebeurd. Ze was het met mij eens dat haar kleindochter zich wat beter moest leren gedragen. We bedachten het plan dat de oma zich zou verbergen, totdat ik haar zou roepen. Oma verstopte zich onder het bed.

Toen het meisje met die rare rode hoed binnen kwam, vroeg ik haar om naar de slaapkamer te komen, waar ik in het bed van oma lag. Ze kwam opgewonden binnen en maakte meteen een beledigende opmerking over mijn grote oren. Nu heb ik er wel vaker een nare opmerking over gekregen, dus probeerde ik er het beste van te maken door te zeggen dat ik daar beter mee kon horen. Wat ik eigenlijk wilde zeggen was dat ik haar best aardig vond, maar dat ze beter op haar woorden moest letten. Maar toen maakte ze weer zo'n opmerking, ditmaal over mijn grote ogen.

Je kunt je misschien wel voorstellen hoe ik zo langzamerhand ging denken over dit kleine meisje dat zich zo aardig voordeed, maar eigenlijk een vals krenge bleek te zijn. Maar, vriendelijk als ik ben, antwoordde ik haar dat ik met mijn grote ogen beter kon zien. Haar

volgende belediging was echter teveel. Ik heb mijn hele leven al last van mijn tanden, een gevoelig punt, en dat kleine meisje moest daar zo nodig een opmerking over maken. Ik weet dat ik mij had moeten beheersen, maar ik ben kwaad uit bed gesprongen en heb gegromd dat ik haar met die tanden beter op zou kunnen eten.

Laten we eerlijk zijn, een wolf zou nooit zo'n klein meisje opeten. Iedereen weet dat, maar dat stomme kind begon te schreeuwen en rende door het huis. Ik volgde haar om haar te kalmeren. Ik had zelfs de kleren van oma uitgetrokken, maar dat leek het alleen maar erger te maken. Toen vloog plotseling de voordeur open. Een boomlange boswachter kwam naar binnen met een bijl in zijn handen. Ik keek hem aan en realiseerde mij dat ik diep in de problemen zat. Ik ben door een open raam gesprongen en maakte dat ik snel wegkwam.

Ik had gehoopt dat hiermee de ellende voorbij zou zijn, maar dat grootmoeder-mens heeft nooit mijn kant van het verhaal verteld. Al snel deed het gerucht de ronde dat ik een afschuwelijk, onbetrouwbaar boos beest zou zijn. Ik weet niet hoe het is afgelopen met dat kleine meisje in dat rare rode pakje, maar 'hij leefde nog lang en gelukkig' ging voor mij niet op."

(Bron: Intercultureel Spelenboek)

Een stukje theorie

Soms denken we dat we iets heel zeker weten... Zoals hoe de vertellingen uit onze kindertijd lopen. Maar als we ze eens bekijken vanuit het standpunt van een ander personage, ziet het er plotseling helemaal anders uit. Dit beschouwen met een andere blik is waar het in intercultureel leren over gaat.

In dit eerste hoofdstuk geven we je in grote lijnen de concepten mee die een belangrijk onderdeel uitmaken van intercultureel leren. Voor jou als begeleider is het een grote meerwaarde als je wat vertrouwd bent met de processen die de deelnemers van het project zullen doormaken. Zo kan je hen de achtergrondinformatie geven die zij nodig hebben.

Hoewel dit stuk vooral theoretisch is, dagen we je uit om tijdens het lezen zelf al actief aan de slag te gaan. We helpen je concreet op weg met vragen die je leren om de concepten beter te begrijpen. Neem tussen het lezen door even de tijd om ze voor jezelf te beantwoorden. Je eigen inzichten zullen je helpen om de deelnemers te begeleiden bij hun persoonlijke traject.

1. Cultuur

Stel dat iemand je vraagt uit welke cultuur je komt. Wat zou je antwoorden? Denk je meteen aan typische kenmerken van je land? Beschrijf je misschien eerder welke muziek je beluistert en welke kleren de aanhangers van die stijl dragen?

Cultuur kan je niet samenvatten in één duidelijke definitie, het is een ruim en vaak moeilijk te benoemen begrip. Dacht je bij de openingsvraag meteen aan tulpen en molens? Dat is op zich niet vreemd: cultuur en nationaliteit worden vaak in één adem genoemd. "De Nederlanders zijn zus of zo en delen dezelfde cultuur." Het is echter heel belangrijk om te weten dat cultuur nationaliteit overstijgt.

We maken allemaal deel uit van verschillende groepen. In het buitenland herkennen we snel andere Nederlanders, maar hebben we soms meer gemeen met een inwoner van het land zelf. We voelen ons immers vooral verbonden met mensen met dezelfde raakvlakken of kruispunten, los van hun nationaliteit of waar die zich bevinden. Cultuur helpt ons deel te zijn van een groep waar we ons goed bij voelen of waarmee we ons identificeren.

Cultuur is ook een dynamisch gegeven dat altijd in beweging is. Jongerenculturen van vandaag zijn anders dan die van pakweg 30 jaar geleden. Wat vroeger gewoon was, is dat nu soms niet meer, zonder dat we erbij stilstaan.

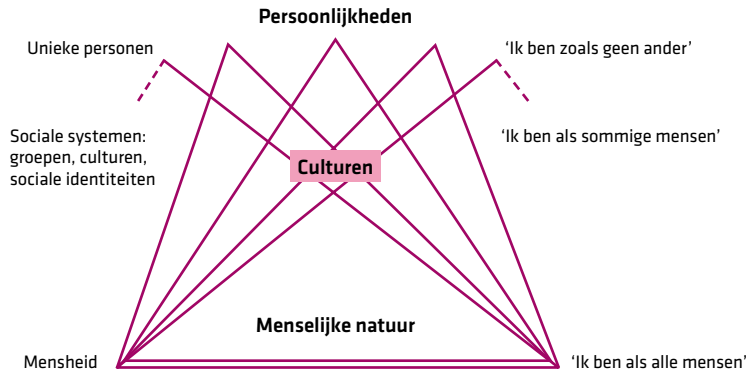
Cultuur is ook aangeleerd. Ze wordt door mensen zelf vormgegeven en is dus niet aangeboren. Tijdens ons hele leven wordt onze cultuur continu verder gevoed door ouders, familie, vrienden, school, werk, vrije tijd... Cultuur vormt de software die we in ons dagelijks leven gebruiken. Het bepaalt als het ware wat je ziet en niet ziet, wat je hoort en niet hoort, wat je raakt en niet raakt. Onze culturele software bepaalt onze omgang met gebruiken en gewoontes, verboden, taboes...

We worden natuurlijk niet alleen door culturele elementen gestuurd. Ieder mens heeft ook zijn eigen persoonlijkheid die grotendeels bepaalt hoe we ons gedragen. Mensen met een soortgelijke cultuur zijn immers niet identiek. Kinderen uit hetzelfde gezin of inwoners uit hetzelfde dorp kunnen bijvoorbeeld erg van elkaar verschillen.

Je persoonlijkheid is een combinatie van elementen die aangeleerd én aangeboren zijn. Aangeleerde elementen hebben vaak een raakvlak met je achtergrond, bijvoorbeeld hoe je ouders naar de wereld kijken en je van daaruit volgens een bepaalde manier hebben opgevoed. Aangeboren kenmerken komen o.a. tot uiting in je karakter. Ben je bijvoorbeeld introvert of eerder extravert, ga je ordelijk of eerder chaotisch te werk, ...?

Verder bepaalt ook onze menselijke natuur wie we zijn. Dit zijn dingen die alle mensen bij hun geboorte meekregen en die mensen wereldwijd met elkaar verbinden. Baby's reageren bij hun geboorte overal ter wereld op dezelfde manier. Ze zijn allemaal afhankelijk van verzorging en hebben allen een zuigreflex. Overal op deze planeet spelen kinderen wanneer ze maar kunnen. Pubers hebben het wereldwijd soms lastig met hun hormonen en volwassenen overal ter wereld denken met heimwee terug aan de flexibiliteit van hun jonge lijf...

We worden dus door verschillende niveaus geprogrammeerd. De volgende tekening maakt duidelijk dat we als individu een brede basis gemeen hebben met alle andere mensen. Daarnaast hebben we telkens verschillende raakpunten met mensen met wie we bepaalde kenmerken delen. Maar tegelijkertijd zijn we ook uniek.

Interculturele gespreksvoering, Hoffman

Je kan dit schema uitleggen aan je groep jongeren door hen er op te wijzen dat ze:

Op sommige vlakken...

- ◆ gelijk zijn aan alle andere mensen (natuurlijke basis)
- ◆ gelijk zijn aan sommige andere mensen (o.a. culturele kenmerken maar ook groepsrol, studie, ...)
- ◆ gelijk zijn aan geen enkel ander mens (individuele persoonlijkheid)

Deze elementen kan je ook aanhalen om jongeren erop te wijzen dat ze tijdens hun ontmoeting met anderen in de eerste plaats andere individuen ontmoeten en niet een zogezegde vertegenwoordiger van een andere cultuur. Wie we ook tegenkomen, waar ook ter wereld, het is altijd iemand met wie we zowel dingen gemeen hebben als van wie we op bepaalde vlakken verschillen. Naast de natuurlijke basis die we gemeen hebben, kunnen er overeenkomsten zijn qua opleiding, muziekvoorkeur, passie voor een bepaalde sport of taal, etniciteit...

2. Cultuurbeelden

Er bestaan verschillende beelden om cultuur beter te kunnen begrijpen. Ze helpen je om culturele kenmerken te duiden, maar dienen zeker niet om mensen in een bepaald hokje te plaatsen!

De ijsberg

Een ijsberg bestaat uit twee delen. Alleen het stuk dat boven water uitsteekt is goed zichtbaar. De rest van het ijs zit verborgen onder water. De top van de ijsberg komt overeen met wat we zien bij anderen, of wat anderen onmiddellijk zien van onze cultuur. Het gaat hier om uiterlijke en zichtbare dingen zoals gerechten, kleding, muziek, architectuur...

Hoewel deze elementen vaak door de bril van nationale kenmerken bekeken worden, is het belangrijk te onthouden dat er in eenzelfde land ook heel wat zichtbare verschillen zijn!

Wat onder water zit, is onzichtbaar, onbekend en heel divers. Het gaat hier over elementen uit een cultuur zoals beleefdheids- en omgangsvormen, lichaamstaal, enzovoort. Eigenlijk alles wat mensen doen of laten en hoe ze bepaalde dingen doen of niet: gedrag, denkpatronen, gebruiken, taboes...

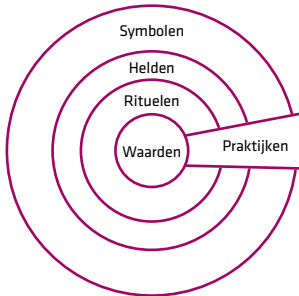
De grillige structuur van de ijsberg onder water is niet zo eenvoudig te begrijpen. In ontmoetingen met anderen komen we er soms mee in aanvaring, vaak op onverwachte momenten. En wanneer er gebotst wordt, merken we dat het vaak niet zo makkelijk te verklaren is waarom dit gebeurt. Denk maar hoe moeilijk het soms is om aan een bezoeker uit het buitenland uit te leggen waarom we sommige dingen doen zoals we ze doen. Waarom doen zoveel Belgen nog voor het donker wordt de rolluiken naar beneden, terwijl je in Nederland in de meeste huizen ook 's avonds kunt binnenkijken?

Kritische noot: niet iedereen uit eenzelfde cultuur botst op gelijke momenten met mensen uit andere culturen. De onderkant van je eigen ijsberg wordt immers heel sterk gekleurd door persoonlijke kenmerken. Niet ieders onderkant ziet er hetzelfde uit.

Denk alvast eens na hoe je zelf je 'onderwaterkenmerken' in kaart zou brengen. Waarom houd je eigenlijk van een bepaalde muziekstijl? Is de kleding die je vroeger heel mooi vond, iets wat je nu ook nog zou dragen?

De ui

Je kan cultuur ook voorstellen als een ui. Het beeld van de ui is iets complexer dan dat van de ijsberg. Daarom sluit dit beeld al een stukje beter aan bij het complexe concept cultuur. Een ui heeft verschillende lagen. De buitenste laag kan je zien. Om de lagen eronder te kunnen zien moet je wat moeite doen, net zoals je doet wanneer je iemand beter wilt leren kennen.

Het ui-diagram van Hofstede

In de buitenste lagen vinden we die aspecten van een cultuur die tastbaar en zichtbaar zijn. Ze tonen wat we doen en hoe we iets doen. De buitenkant van de ui is dat wat we meteen te zien krijgen in een eerste ontmoeting. Denk aan gebruiksvoorwerpen, voeding en muziek. Als we dieper graven zien we taal en symbolen zoals dialect en kledingstijlen of gebaren. Als je goed kijkt naar anderen zie je ook wie ze bewonderen, wie hun helden zijn (dit weerspiegelt vaak welke sport ergens heel populair is) en welke rituelen er, vaak blindelings, worden gehouden (waarom geven we drie zoenen als we iemand feliciteren?). Samengevat kunnen we die buitenste lagen ook benoemen als de 'praktijken' van een bepaalde cultuur.

De kern van de ui staat symbool voor de waarden en principes die er in een bepaalde groep leven en waarop iemand zijn handelen baseert. Deze kan je ontdekken door jezelf de vraag te stellen: waarom doet iemand iets, waarvan is een bepaald gedrag of ritueel een uiting?

We weten het, op zoek gaan met jongeren naar waarden en normen schrikt hen misschien wat af omdat het zo zwaar klinkt. Zoek het dus niet te ver. Stel je even voor op hoeveel verschillende manieren je respect kan tonen: je kan een hand geven, knikken, glimlachen... De kern van verschillende uien (waarde = respect) kan dezelfde zijn, maar de uiting (= de handeling in de praktijk) is anders.

Meestal zijn mensen zo vertrouwd met de manier waarop ze iets doen of uiting geven aan een emotie of gevoel, dat ze het eigenlijk niet goed zelf weten te verklaren. Graven naar de kern van een cultuur start met die van jezelf al eens onder de loep te nemen.

Activiteit

Wat we doen, doen we niet altijd heel bewust. Verken en bespreek onderstaande parabel met je jongeren.

Parabel van de apenkooi en de banaan

In een kooi met tien apen wordt een banaan opgehangen. Onder de banaan staat een trap. Als een van de apen een poot op een traptrede zet om de banaan te gaan plukken, worden alle apen natgespoten. Dat vinden ze niet leuk. Als het daarna nog een keer gebeurt, beginnen ze het verband langzamerhand te zien. Zodra een van de apen nu ook maar één beweging maakt die erop lijkt dat hij de trap wil beklimmen, zullen de andere negen apen hem dat beletten. Ze hebben geen zin in een douche.

We vervangen nu een van de apen uit de kooi door een nieuwe aap die nergens van af weet. De nieuweling ziet de banaan, besluit die te gaan oogsten, maar wordt dan door de negen resterende 'oude' apen natuurlijk van dat voornemen afgebracht. Wanneer we nog een 'oude' aap door een 'nieuwe' vervangen, herhaalt zich dit steeds. Ondertussen helpt de eerste nieuweling enthousiast mee de laatst vervangen aap terecht te wijzen.

Zo vervangen we geleidelijk alle 'oude' apen tot er geen aap meer in de kooi zit die het 'natspuiten-omdat-je-een-poot-op-de-trap-zette' aan den lijve meemaakte. Toch zal geen aap het in zijn hoofd halen om ook nog maar een poot naar die trap uit te steken.

3. Kijken naar jezelf en de anderen

De manier waarop we naar culturen en de wereld om ons heen kijken, speelt een belangrijke rol bij intercultureel leren. Ons eigen referentiekader bepaalt immers onze kijk op de wereld. We kijken als het ware door een culturele bril. We interpreteren er de wereld om ons heen mee en geven dingen zo een plaats. We herkennen makkelijker wat we al kennen: dit maakt de complexe wereld soms wat beheersbaarder.

Het is niet de bedoeling om ons van onze culturele bril te ontdoen. Je ervan bewust zijn dat je het leven door zo'n culturele bril bekijkt, is een eerste belangrijk inzicht. Je eigen culturele bril eens durven afzetten en je dingen afvragen is een volgende stap. Er loeren immers enkele gevaren bij het kijken door één bepaalde bril.

‘Een vissenkomp kan je niet zien wanneer je binnen in de kom zit.’

Stereotypen

Doordat we door onze eigen culturele bril kijken, trekken we soms te snel bepaalde conclusies bij contacten met anderen of in een nieuwe omgeving. Als we een gebouw zien met een klokkentoren is er een grote kans dat we, bijna automatisch, interpreteren dat dit een kerktoeren is. Terwijl dit niet zo hoeft te zijn. Stereotypen hebben als doel de realiteit te vereenvoudigen. Ze ontstaan omdat ons menselijk brein behoefte heeft om zaken op te delen in categorieën. Als we het woord ‘auto’ horen, dan begrijpen we allemaal waarover iemand praat. Desalniettemin kunnen we allemaal een andere auto voor ogen hebben. Door de categorie ‘auto’ te maken, wordt onze communicatie makkelijker. Maar tegelijkertijd maakt ons brein soms een foutje. Niet alle auto’s zijn identiek dezelfde.

Op die manier maken we ook stereotypen over andere mensen: Spanjaarden hebben een ander levensritme of Nederlanders werken hard. Stereotypen kunnen zowel positief als negatief geladen zijn. Ook hierbij valt op dat er snel stereotypen ontstaan over mensen op basis van het land waarin ze wonen. Net als bij de categorie ‘auto’ is het nodig stil te staan bij het feit dat niet alle mensen uit één land mooi in eenzelfde hokje passen.

Vooroordelen

Als we onze stereotypen de vrije loop laten, dan kunnen ze veranderen in vooroordelen. Een vooroordeel is een negatief stereotype met een emotionele lading. Het bovenstaande stereotype over Spanjaarden wordt dan: alle Spanjaarden komen altijd te laat. Of Nederlanders lachen graag over al die domme Belgen. Bij deze uitspraak komen soms gevoelens van angst of misprijzen los.

We hebben allemaal vooroordelen. Vooroordelen zijn aangeleerd. We horen de vooroordelen van anderen en nemen ze over zonder soms te controleren of de feiten wel kloppen. Deze vooroordelen staan een succesvolle uitwisseling tijdens je internationale project serieus in de weg. Ze vormen een risico op het ontstaan van een wij-zij denken tussen jongeren uit de verschillende landen. Bij frustratie of conflict wordt de cultuur van de anderen gezien als de oorzaak. Uitspraken als ‘ze kunnen niet op tijd komen, dat zit in hun cultuur’ liggen op de loer. Een eenvoudige navraag naar de reden waarom iemand te laat komt, helpt in veel gevallen om hier tegenin te gaan.

Zelfkennis... Het begin van intercultureel leren!

Als we spreken over intercultureel leren denkt men soms dat het alleen maar te maken heeft met zelf iets leren over een andere of verschillende andere culturen. Niets is minder waar. Intercultureel leren is volwaardig tweerichtingsverkeer, waarbij we ons niet alleen van een andere, maar ook van onze eigen cultuur bewust worden. Dat leert ons omgaan met verschillen die we ontdekken in de andere.

Herinner je de vergelijking van cultuur met een ijsberg. Als twee ijsbergen elkaar ontmoeten, dan duwen ze elkaar een stuk omhoog. Op die manier komen beide ijsbergen hoger uit het water te liggen en geven ze prijs wat eerst onzichtbaar onder water dreef. Intercultureel leren is nieuwe elementen leren kennen van zowel onze eigen ijsberg als die van anderen.

Hoe zou je jezelf bijvoorbeeld voorstellen aan iemand uit een ander land zonder de typische kenmerken over eten, feesten of muziek uit je land te gebruiken?

Tijdens de voorbereiding met je groep is het belangrijk om voldoende stil te staan bij jullie eigen culturele kenmerken. Verder in dit boekje vind je heel wat inspiratie die je helpt om je eigen cultuur in kaart te brengen en er kritisch naar te kijken.

4. Interculturele competenties

Intercultureel leren kan je leren. Door op voorhand bepaalde zaken te weten of te kunnen, wordt het makkelijker om van een interculturele ontmoeting een positieve leerervaring te maken. Basiskennis van de lokale taal en een flinke dosis nieuwsgierigheid bijvoorbeeld helpen je al een stuk verder wanneer je iemand van een andere cultuur ontmoet.

De laatste jaren zien we dat er meer en meer gesproken wordt over het versterken van competenties, in plaats van het (niet-formeel) leren te bekijken als het doorlopen van een bepaald proces dat uit verschillende vaststaande fases bestaat.

Competenties worden beschreven als een combinatie van kennis, vaardigheden, houding en gedrag die nodig zijn om in bepaalde situaties goed te kunnen functioneren. Denken in termen van competenties legt de nadruk op levenslang leren (het is geen vastliggend leerproces dat doorlopen wordt) en laat ook meer ruimte voor flexibiliteit (niet iedereen start met dezelfde competenties).

Voordat ze aan een internationaal project beginnen, beschikken jongeren al over heel wat competenties. Onze huidige samenleving verwacht bijvoorbeeld heel wat flexibiliteit van jongeren om snel veranderende omstandigheden een plaats te kunnen geven. De snelheid waarmee jongeren met nieuwe media omgaan en waarmee ze zich deze kennis eigen maken, toont dat velen deze competentie al hebben. Deze flexibiliteit komt trouwens ook zeer goed van pas als ze in contact komen met jongeren uit andere landen.

Ook Europa hecht heel wat belang aan het verwerven van specifieke competenties die helpen om de toekomst positief vorm te geven. Naast competenties op het vlak van taal, wiskunde, wetenschap en IT zijn ook competenties die sociaal en cultureel bewustzijn bevorderen essentieel. Het verwerven van deze competenties is niet alleen een taak voor het onderwijs. Volgens de 'levenslang leren'-filosofie is ook niet-formeel leren (waaronder jeugdwerk) een uitstekende manier om jezelf als individu verder te ontplooien, actief burgerschap op te nemen, kritisch te leren denken, etc.

De groeiende aandacht voor het verwerven van competenties maakt dat er ook hoe langer hoe meer erkenning aan wordt gegeven. Naast diploma's worden ook allerlei competentieportfolio's meer en meer gebruikt.

We willen hier geen volledig overzicht geven van competenties die belangrijk zijn in een interculturele ontmoeting. Wel geven we je enkele algemene principes mee die noodzakelijk zijn om te groeien in interculturele competenties en die op zich specifieke vaardigheden stimuleren.

- ◆ Het is noodzakelijk dat een jongere afstand kan nemen van zichzelf. Daarbij is zelfkennis een zeer belangrijk element. Hiermee bedoelen we goede kennis van de eigen cultuur en inzicht in welke elementen uit je eigen cultuur een invloed hebben op je eigen identiteit.
- ◆ Jongeren moeten zich kunnen inleven in de situatie van anderen. Dit vraagt een houding van nieuwsgierigheid en een inzicht in het feit dat iedereen door een eigen specifieke bril kijkt.
- ◆ In ontmoetingen met anderen verloopt niet alles volgens de verwachtingen, ook al ben je goed voorbereid. Zelfs al heb je een andere cultuur grondig bestudeerd, soms reageren mensen toch nog anders dan verwacht. Uit deze ontmoetingen kan je pas echt leren wanneer je je door die onzekerheid niet laat afschrikken.

Jongeren worden uiteraard niet van de ene op de andere dag 'competent'. Ze doorlopen verschillende momenten die deel uitmaken van een groter bewustmakingsproces. Een internationaal project is zo'n moment waarop je je jongeren kan uitdagen en prikkelen om hun competenties uit te bouwen.

5. Hoe en wanneer leren jongeren?

Soms wordt er te gemakkelijk uitgegaan van het volgende: breng jongeren uit verschillende culturen samen en ze gaan elkaars leefsituatie en gewoontes automatisch beter begrijpen. Dit is zeker niet zo. Confrontatie met mensen uit een andere cultuur kan zelfs leiden tot onbegrip en zelfbescherming. Bijvoorbeeld wanneer jongeren er tijdens een internationale uitwisseling niet in slagen om hun (vaak aangeleerde) angst voor het vreemde en onbekende te overwinnen. Hun aannames over anderen worden dan nog meer bevestigd, en in het ergste geval kan dit leiden tot onverdraagzaamheid en zelfs racisme.

Als begeleider speel jij hierin een belangrijke rol. Door je jongeren op de juiste manier te ondersteunen, kan je proberen te vermijden dat ze in deze valkuil trappen.

Hoe kan je mee zorgen voor een 'veilige' leerervaring?

Een goede manier om inzicht te krijgen in leerprocessen van jongeren, is om je zelf eerst even af te vragen wanneer jij onlangs iets nieuws geleerd hebt.

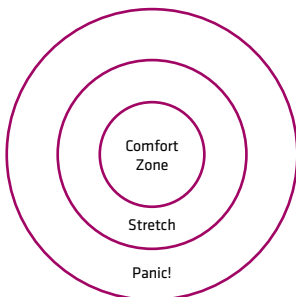
Het CSP-model

In de eigen vertrouwde omgeving worden we minder snel 'getriggerd' om iets nieuw te ontdekken of iets te leren. Je voelt je op je gemak en je weet wat er van je verwacht wordt. Je zit gezellig in je comfortzone.

Interculturele ontmoetingen brengen mensen in hun stretchzone. Tijdens deze momenten kan je heel wat dingen leren omdat je uit je vertrouwde patroon stapt en al doende nieuwe dingen leert.

Als iemand echter onvoorbereid in een onbekend situatie belandt, is het gevaar groot dat hij in de paniekzone komt en eerder zal blokkeren dan iets leren.

Onderstaand schema maakt dit visueel duidelijk.

Iedereen met internationale ervaringen heeft al wel eens zo'n paniekmoment ervaren. Je brengt bijvoorbeeld cadeautjes mee voor je buitenlandse gasten. Die worden gewoon opzij gelegd zonder open te doen. Je vindt dit wel heel onbeleefd... Wat je niet weet, is dat het voor die persoon van beleefdheid getuigt om cadeautjes niet te openen in het bijzijn van de gever.

Zo'n op het eerste gezicht kleine gebeurtenis kan je verwarren. Het doorbreekt je eigen verwachtingspatroon, ze haalt je onvoorbereid uit je comfortzone. In je eigen omgeving weet je hoe je je moet gedragen, maar in een nieuwe situatie weet je dat vaak niet meteen. Je kan je hierdoor onzeker of zelfs belachelijk voelen en zal waarschijnlijk niet meteen iets nieuws leren over deze andere gewoonten.

Als begeleider probeer je zoveel mogelijk te vermijden dat jongeren in die paniekzone terecht komen. En als het toch gebeurt, probeer hen dan terug te brengen in hun stretch- of comfortzone. Een goede voorbereiding met je groep, die ingaat op mogelijke botsingen, kan hierbij helpen. Ga vooraf op zoek naar praktijken (zie het beeld van de ui) die sterk verschillen. Bespreek met je jongeren hoe er, ondanks de uiterlijke verschillen, vaak toch dezelfde bedoelingen onder zitten.

Leercyclus Kolb

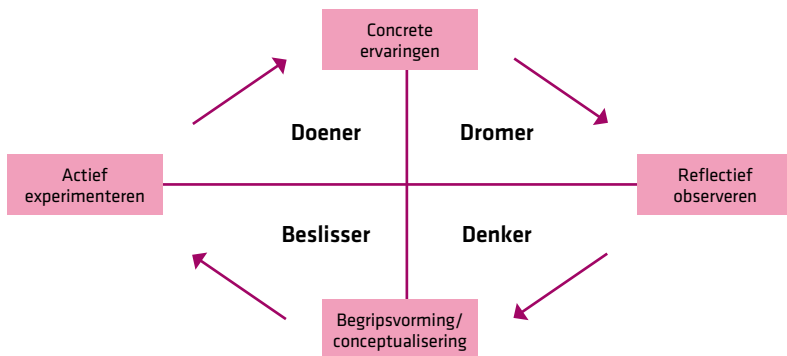
Als jongeren comfortabel in hun stretchzone zitten, zullen ze vlot overgaan tot leren. Hoe ze dan het makkelijkst leren is heel verschillend. Sommigen leren vooral door dingen te doen en te experimenteren, anderen door zich te verdiepen in boeken.

Hoe mensen leren, wordt vaak als 4 leerstijlen benoemd:

1. leren door te doen of te ervaren (doeners)
2. leren door waar te nemen en te overdenken (dromers)
3. leren door analyse en denken (denkers)
4. leren door actief te experimenteren (beslissers)

Er bestaan heel wat testen waarbij je in kaart kan brengen wat jouw meest natuurlijke leerstijl is. Dit helpt om inzicht te krijgen in je sterke punten en hoe je het vlotst tot leren overgaat. Als het voorbereidend programma van je project dat toelaat, is zo'n test met je groep een goede oefening. Zo staan de jongeren er al eens bij stil dat ze begonnen zijn aan een boeiende leerervaring.

Het leerproces zelf bestaat uit een combinatie van elementen van de 4 leerstijlen. Concreet kunnen we dit zo voorstellen:

Leercyclus Kolb

Het doorlopen van deze cyclus vindt telkens opnieuw plaats als er zich een leerkans aandient.

Tijdens een interculturele ontmoeting schiet de cyclus in gang wanneer je in een nieuwe situatie komt. Tijdens die concrete ervaring word je blootgesteld aan iets onbekends. Pas wanneer je over die ervaring gaat reflecteren, kan je er een betekenis aan geven. Vrije tijd tijdens je project is hiervoor belangrijk. Voorzie voldoende tijd en ruimte voor de jongeren om een ervaring wat te laten bezinken en overdenken. Na wat 'reflectietijd' kan je pas echt iets uit de ervaring leren en tot een nieuw inzicht komen. Met dat nieuwe inzicht ga je tenslotte weer aan de slag. Je kan het 'geleerde' uittesten in andere concrete situaties.

6. Op naar de praktijk

Hierboven kwam een flinke brok theorie aan bod. Wil je nog meer weten over cultuur en interculturele ontmoetingen, kijk dan eens achteraan in de leeslijst voor enkele interessante publicaties.

Een groep door een intercultureel leertraject loodsen is ook voor jou als begeleider een leerproces. Door concreet aan de slag te gaan met jouw groep, wordt veel van de theorie je ongetwijfeld nog duidelijker.

In het volgende hoofdstuk gaan we in op jouw rol als begeleider in het intercultureel leertraject van de jongeren.

De rol van de begeleider

Intussen heb je al begrepen dat intercultureel leren niet iets is wat je er even bij doet. Intercultureel leren gebeurt niet zomaar spontaan als je mensen bij elkaar brengt. Nee, je begint er in je project bewust aan en je integreert het in je denken en werken. Je wilt immers vermijden dat je jongeren in je internationale project naast elkaar leven of enkel bevestigd worden in hun vooroordelen.

Een internationaal project zie je het best als een traject met een duidelijke voor-, tijdens en na-fase. Daarom spreken we van een leertraject. Elke fase is belangrijk om zoveel mogelijk leeransen te creëren voor de deelnemers.

Dit vraagt van jou als begeleider een specifieke begeleidershouding, specifieke vaardigheden en kennis. Het is ook een heel boeiende uitdaging waarbij je zelf een boel competenties uitbouwt, die in heel wat andere situaties van pas zullen komen.

1. Waar begin je aan?

Jouw groep jongeren komt tijdens het project in een situatie en context terecht die ze niet gewend zijn. Het intercultureel leerproces dat ze gaan doorlopen, is een leuk en boeiend proces, maar kan ook confronterend zijn. Aan jou als begeleider om dit proces te begeleiden en te ondersteunen.

Tegelijkertijd onderga jij het proces ook zelf. En dit kan ook voor jou een ingrijpende ervaring zijn. Het is belangrijk om afstand te kunnen nemen, om tijdens het proces te kijken en te voelen wat er gebeurt. Daarnaast moet je waar nodig ook dingen helpen kaderen of plaatsen, of eerlijk durven toegeven dat iets voor jou ook nieuw is. Je kan dan samen met de jongeren naar oplossingen of verklaringen zoeken.

Je kunt ervan uitgaan dat wat moeilijk is voor jou als begeleider, waarschijnlijk ook niet duidelijk is voor je deelnemers.

Neem de tijd om jezelf en je groep voor te bereiden. Zorg ervoor dat ook je buitenlandse partnerorganisatie(s) en die jongeren hetzelfde doen. Wissel vooraf voldoende info uit met je jongeren en je andere partners.

Tips

- ◆ Vraag na wat de mogelijkheden zijn om je partner(s) vooraf al eens te ontmoeten.
- ◆ Ga praten met begeleiders van vorige groepsprojecten van je eigen of andere organisaties.
- ◆ Leg je oor al eens te luisteren bij jongeren in Nederland die uit je partnerland komen.
- ◆ In de aanloop naar het project kan jij als begeleider ook trainingen volgen om zelf wat extra bagage op te doen. Kijk bijvoorbeeld eens op www.erasmusplus.nl.

2. Begeleidingstijl

Als begeleider gebruik je je eigen referentiekader met bepaalde normen en waarden. Dat bepaalt mee op welke manier jij met je groep omgaat. Je collega-begeleiders uit andere landen hanteren ook bepaalde normen en waarden, die misschien niet altijd dezelfde zijn als die van jou. Voor jou is open communicatie met je jongeren (uitpraten van conflicten, stoom laten afblazen, ...) misschien een vanzelfsprekendheid. Voor de begeleiders van je partnergroep is dat misschien niet het geval. Deze verschillende visies kunnen samenhangen met de jeugdwerkcultuur in een bepaald land, maar evengoed persoonsgebonden zijn.

De ene begeleidingstijl is niet beter of slechter dan de andere, ze is vooral 'anders'. Toch kan je behoorlijk overstuur raken als je merkt dat een andere begeleider jouw waarden en normen niet hanteert. Daarom is het al in de voorbereidingsfase van je project goed om te weten wat belangrijk is voor jezelf, je organisatie en je jongeren. Probeer op voorhand te benoemen wat jij belangrijk vindt in het samenwerken in een team, hoe je met elkaar wilt communiceren en of je rechtstreeks feedback wilt geven én krijgen.

Jullie doen er als begeleiders goed aan om heel wat van deze informatie vooraf uit te wisselen en er afspraken omheen te maken. Er bestaan verschillende mogelijkheden om elkaar als begeleiders van tevoren al eens echt te ontmoeten. Maak er indien mogelijk gebruik van. Je krijgt zo meer inzicht in elkaars begeleidingshouding en zult elkaars handelen ook beter begrijpen. Waar nodig kan je al beginnen samen te werken rond een gemeenschappelijke visie of manier van aanpak.

3. Begeleidersvaardigheden in een internationale activiteit

Heb je al eens nagedacht over de volgende vaardigheden? Ze helpen je om je rol als begeleider op te nemen. Je herkent er ook de principes in die we eerder aanhaalden onder het stukje over interculturele competenties. In sommige dingen ben je misschien al sterk. In andere zal je tijdens je internationaal project nog verder kunnen groeien. Oefening baart kunst!

Kunnen observeren

Houd je oren en ogen altijd en overal goed open. Vraag je steeds af: 'Wat gebeurt er?' en probeer dit objectief voor jezelf te omschrijven, zonder er onmiddellijk een betekenis aan te willen geven. Zet je vaste denkbeelden opzij en let op specifieke zaken zoals de omgang tussen mannen en vrouwen, het belang van materiële zaken, de beleving van tijd en ruimte... Besef dat alles in een bepaalde context plaatsvindt, en dat je deze context niet kan wegwerken.

Openheid en je kunnen inleven

Wees je bewust van verschillende manieren van kijken naar de werkelijkheid. Je structureert de wereld op de manier die je geleerd hebt, maar een ander doet dit ook vanuit zijn culturele bril. Besef dat andere perspectieven ook waardevol kunnen zijn. Ze maken ons bewust van de complexiteit van de wereld. Je inleven in de situatie van de ander of je oordeel leren uitstellen kan je hierbij helpen. Je mag natuurlijk wel kritisch zijn.

Kunnen communiceren

Jouw interpretatie van de werkelijkheid is juist, maar de interpretatie van iemand anders is ook juist. Ieder geeft zijn betekenis aan de dingen, dit is het 'decoderen' van betekenis. Hierbij spelen telkens de context, de taal en de zaken die voorafgegaan zijn een rol. En je kent deze niet van de ander. Probeer daarom na te gaan of wat jij bedoelde ook zo is overgekomen bij de ander.

Van code kunnen veranderen

Alles rondom ons heeft een bepaalde code en door te decoderen geven we betekenis. Elk domein heeft zijn eigen code: thuis is dit anders dan tijdens een sollicitatiegesprek. Flexibel met verschillende codes kunnen omspringen is in de omgang met andere culturen een grote stap vooruit.

Flexibel kunnen zijn

Stel je soepel op, zonder je eigen grenzen te overschrijden. Dé waarheid bestaat niet. Als je merkt dat één manier niet lukt om met een bepaalde situatie om te gaan, probeer dan een andere manier.

Samen een project maken

Zoek samen naar wat je de moeite waard vindt. Bijvoorbeeld: we willen onze deelnemers een fijne uitwisseling bezorgen, we willen hen laten bijleren over andere culturen en er begrip voor leren opbrengen,... Wanneer je je goed bewust bent van wat jullie samen willen - jij en je groep, jij en je medebegeleider, de beide groepen - en je dit 'gemeenschappelijk project' goed voor ogen houdt, dan heb je al een serieuze stap gezet.

Kunnen ontculturaliseren

Help de deelnemers verder kijken dan de cultuur en voorkom dat ze hun interacties niet zomaar gaan ophangen aan iemands culturele achtergrond. Denk hierbij terug aan je eigen inzichten over de rol van cultuur (zie hierboven). Zo voorkom je wij-zij denken, wat het leerproces van de jongeren in de weg kan staan.

4. Ondanks alle goede voorbereiding...

Hoe goed je ook voorbereid bent en hoeveel kader je je groep ook biedt, ongetwijfeld duiken er in je project momenten en situaties op van ergernis, conflict, frustratie of verwarring.

Ook dit is een deel van het intercultureel leerproces. Je vraagt je deelnemers om te gaan met vaak moeilijke en uitdagende momenten, moedigt hen aan hun ideeën te uiten en kritisch na te denken. En dat is niet altijd makkelijk. Ga conflicten dan ook niet uit de weg, want dit zijn zeer belangrijke leermomenten.

Probeer deze momenten als begeleider zo goed mogelijk op te vangen. Heb daarbij aandacht voor iedereen in de groep en voor alle pijnlijke emoties die door bepaalde activiteiten of situaties naar boven komen. De persoonlijke grenzen van je deelnemers bewaken is hierbij essentieel. Niet elke jongere praat even vlot over gevoelige dingen of kan verwoorden wat hij of zij diep van binnen voelt. Zorg ervoor dat ze in hun stretchzone blijven en niet in de paniekzone belanden. Alleen dan kan je de situatie goed aanpakken.

Raak zelf ook niet in paniek. Het is onvermijdelijk dat je zelf emotioneel betrokken raakt, maar zorg ervoor dat je de situatie onder controle houdt. Probeer het conflict op een positieve manier aan te pakken zonder de bestaande spanning te versterken of de groepsdynamiek te verlammen.

Tips

- ◆ Neem voldoende tijd voor communicatie en overleg. Durf een activiteit stop te zetten, mocht dat nodig zijn.
- ◆ Probeer samen met je groep de vinger op de wond te leggen. Wat aanvankelijk misschien een oppervlakkige kleinigheid lijkt, kan heel wat dieper zitten. Denk hierbij terug aan de ijsberg met zijn kleine stuk boven water, maar grillige rotsen onder water.
- ◆ Help je deelnemers bij het verduidelijken van hun gevoel of mening. Zo kunnen spanningen geventileerd worden. Dit kan in de grote groep, in kleine groepjes of onder vier ogen. Aan jou om de beste aanpak te bepalen. Vaak helpt het om eerst in je eigen groep te (ver)werken, zodat iedereen in zijn eigen taal kan praten.
- ◆ Koppel daarna terug naar de hele groep. Dit vermijdt dat er dingen blijven hangen. Wat denken de andere groepen over ons? Wat vertellen ze in de kleine groepjes?
- ◆ Moedig iedereen aan om actief naar elkaar te luisteren. Onderstreep wat mensen verbindt en niet wat hen scheidt. Zoek naar een consensus door je deelnemers naar gemeenschappelijke belangen te laten zoeken.
- ◆ Geef aan dat je ook later nog beschikbaar bent voor verdere opvolging en dat mensen nog bij jou terecht kunnen.

Intercultureel leertraject

De leerkansen tijdens een internationaal project worden vergroot wanneer je het bekijkt als een traject. Zowel voor, tijdens, als na de ontmoeting is er voldoende begeleiding nodig om tot een echte leerervaring te komen.

1. Voorbereiding

Je hebt in het vorige hoofdstuk stilgestaan bij je rol als begeleider. Nu ben je klaar om je jongeren goed voor te bereiden. In een internationale uitwisseling vinden we de betrokkenheid van de deelnemers in de uitwerking van het project een belangrijk aspect. Het gaat hier dan niet alleen over de uitwerking van het programma samen met de deelnemers, maar ook over samen nadenken over intercultureel leren, welke competenties ze kunnen ontwikkelen en wat er allemaal tijdens zo'n proces kan gebeuren.

2. Voorbereiden van de jongeren zelf

Praktische zaken

Jongeren die voor de eerste keer deelnemen aan een internationale uitwisseling, hebben in eerste instantie behoefte aan praktische informatie:

- ◆ Wat moet ik meenemen?
- ◆ Waar logeren we?
- ◆ Hoe worden de vliegtickets georganiseerd of hoe zullen we de andere groep ontvangen?
- ◆ Spreekt de andere groep een taal die ik kan verstaan en is mijn Engels wel goed genoeg om me verstaanbaar te maken?
- ◆ Zal ik het eten wel lekker vinden?
- ◆ ...

Besteed in de eerste fase van je voorbereiding voldoende aandacht aan dit soort praktische vragen en informatie, voordat je overgaat naar het meer inhoudelijke, zoals het programma en het intercultureel leerproces. Vervul eerst de basisbehoeften van je groep. Dit creëert een gevoel van veiligheid en maakt het makkelijker om daarna dieper op meer inhoudelijke zaken in te gaan.

Activiteiten

- ◆ Laat je deelnemers informatie verzamelen over het land waar ze naartoe zullen vertrekken of van het land waaruit je een groep zal ontvangen. Je kan de zoekopdracht opsplitsen en de jongeren alleen of in kleine groepjes laten werken rond bepaalde thema's: eten, vrije tijd, het weer, taal, etc.
- ◆ Zet communicatie op tussen de deelnemers uit de verschillende landen, laat hen informatie uitwisselen over zichzelf en de anderen. Zo zorg je er meteen voor dat sommige stereotypen de wereld uitgeholpen worden. Laat de deelnemers zelf vragen formuleren en antwoorden bedenken op vragen als: Hoe ziet een dag in jullie leven eruit? Hoe daten jullie? enz.

Groepsvorming

Het is in deze fase belangrijk om te werken aan een vertrouwensvolle groepssfeer. Zo kan je tijdens je project problemen ondervangen en conflicten vermijden. Laat je jongeren hun verwachtingen en motivatie om deel te nemen delen met de groep en geef ze de kans om ook hun angst en onrust te uiten. Het kan zijn dat sommige van je jongeren voor het eerst zo lang van huis zijn of nog nooit verder dan Nederland geweest zijn.

Activiteiten

- ◆ Je jongeren krijgen een grote flap met een kolom voor en na. Voor vertrek proberen ze hun verwachtingen te verwoorden met tekstjes, tekeningen, foto's... Dit kan gaan over de groepssfeer, hun hoop en angsten, hun verwachtingen over het contact met de buitenlandse jongeren, enz. Na het project haal je hun verwachtingen op de flap terug om samen terug te blikken. Zijn ze uitgekomen? Hebben je jongeren hun angsten overwonnen?
- ◆ De deelnemers maken een individuele voorbereiding: ze schrijven een brief aan zichzelf voor vertrek. Verzamel alle brieven en bewaar ze zorgvuldig. Enkele weken na terugkeer krijgen ze hun brief terug en gebruiken die voor een terugblik op het project.

3. Voorbereiden op het intercultureel leerproces

Zoals uit het inleidend hoofdstuk rond cultuur duidelijk werd, begint het intercultureel leren al vóórdat de jongeren de andere deelnemers persoonlijk ontmoeten. Tijdens de voorbereidingsfase kan je al heel wat activiteiten opzetten die je jongeren voor die ontmoeting klaarstomen.

In kaart brengen van de eigen cultuur

Je kon het eerder al lezen: zelfkennis is een belangrijke voorwaarde om tot intercultureel leren te komen. Met je jongeren ga je op zoek naar hoe jullie de eigen cultuur willen voorstellen. Cultuur wordt hier breed gezien: Nederland, je gemeente, hobby's, de cultuur van je organisatie, ... Denk hierbij aan de ijsberg en de ui (zie p. 11 en 13).

Activiteiten

- ◆ Elk land bereidt een basis-'survival'-woordenboekje voor met begroetingen, basisvragen, typische jongerentaal etc. en stuurt dit vooraf aan elkaar door.
- ◆ Je jongeren trekken erop uit in hun eigen buurt en filmen bijvoorbeeld hun leukste plek, hun school, het dorpscafé, enz. Zo delen ze een stukje van hun leefwereld met de andere groep(en).
- ◆ Je jongeren bereiden een leuke interactieve presentatie van hun cultuur voor. Hier is het interessant om als ontdekkingsreiziger in eigen land aan de slag te gaan. Je jongeren proberen als volstrekt buitenstaander naar hun eigen cultuur te kijken. Wat zou er opvallen? Wat moet een buitenstaander zeker weten om te overleven? Wat moet hij absoluut niet doen? Denk bijvoorbeeld aan tijdsbeleving, kleding of eetgewoonten. Wat hier naar boven komt, kan gebruikt worden als basis van de presentatie.

Proeven van intercultureel leren

Je kan een aantal van de activiteiten rond intercultureel leren die je tijdens het project wilt doen ook al tijdens de voorbereiding gebruiken. We lichten er al enkele kort toe. Meer uitleg vind je verderop bij het stuk over de invulling van het programma.

Activiteiten

- ◆ Op zoek gaan naar leuke energizers en kennismakingsspelen uit jullie spelcultuur om mee te nemen in het project. Denk hiervoor bijvoorbeeld ook terug aan wat de jongeren vroeger als kind speelden.
- ◆ Een simulatiespel doen, waarbij een fictieve en dus onbekende cultuur de spelregels bepaalt, zodat ze een eerste interculturele onderdompeling krijgen in hun vertrouwde groep.
- ◆ Een oefening maken rond de onderlinge verschillen in je eigen groep en je jongeren ervan bewustmaken dat iedereen zijn eigen verhaal meebrengt.

Kennismaken met enkele valkuilen

Hieronder halen we enkele aandachtspunten aan die tijdens een project een bron kunnen zijn van misverstanden. Het is goed om hier tijdens je eigen voorbereiding al eens bij stil te staan en er eventueel enkele activiteiten rond te plannen met je jongeren.

We vertrekken telkens van realistische voorbeelden uit projecten, die jou als begeleider ook kunnen helpen om misverstanden te voorkomen.

Tip

- ◆ Je kan online talloze grappige reclamefilmpjes vinden die bepaalde thema's met veel humor aankaarten.

Taal

Een Vlaamse groep wisselt uit met een Congolesse groep die Frans spreekt. Tijdens het project verstaan de Vlaamse jongeren hen echter totaal niet. Ze spreken de woorden helemaal anders uit dan wat de Vlaamse jongeren gewend zijn uit hun lessen Frans.

In de Spaanse groep blijkt de helft van de jongeren enkel Spaans te praten. De begeleiders moeten heel snel sleutelen aan het namiddagprogramma en het voorziene discussiespel vervangen door een andere expressie-activiteit.

Spreek- en schrijftaal

Tijdens een internationaal project is de voertaal voor de meeste partnergroepen anders dan de eigen moedertaal. Meestal wordt Engels, Frans of Spaans gekozen als voertaal tijdens een internationaal project.

Als één van de groepen de voertaal als moedertaal spreekt, dan kan dit communicatieproblemen geven. Het is dan ook belangrijk om afspraken te maken over de taal.

Let ook op: bepaalde termen kunnen andere ladingen dekken in ander landen. 'Youth house' of 'youth club' betekent in andere landen niet altijd hetzelfde als wat wij onder 'jeugdhuis' verstaan. Daarom is het goed om na te gaan of jij en je buitenlandse partnergroep wel degelijk over dezelfde zaken spreken.

Tips

Maak in samenspraak met de andere begeleiders en de jongeren afspraken over taalgebruik. Enkele voorbeelden:

Personen die hun moedertaal spreken:

- ◆ praten trager dan normaal
- ◆ vermijden moeilijke woorden of dialect
- ◆ zijn geduldig en helpen de anderen
- ◆ lachen niet om gemaakte fouten

Personen die een andere taal spreken:

- ◆ vragen verduidelijking als ze iets niet begrijpen
- ◆ proberen te praten, ook al maken ze fouten
- ◆ spreken zoveel mogelijk de voertaal om verschillende taalkliekjes te vermijden

Lichaamstaal of non-verbale communicatie

Niet iedereen let er bewust op, maar met ons lichaam tonen we veel meer dan we denken. Non-verbale communicatie is de belangrijkste vorm van communicatie. Verschillende onderzoekers schatten dat 70% van de communicatie tussen mensen door middel van stemklank en lichaamstaal plaatsvindt.

Non-verbale communicatie is vrij universeel. Er zijn veel overeenkomsten, bijvoorbeeld wat je bedoelt wanneer je met de wenkbrauwen frons. Dat kan je helpen bij een intercultureel contact. Maar er zijn ook heel wat verschillen. Wees dus voorzichtig bij het 'interpreteren' van lichaamstaal. Je kan vragen stellen om na te gaan of je de 'signalen' juist begrepen hebt.

Tips

Sta zeker even stil bij de volgende mogelijke verschillen in non-verbale communicatie. Vraag de jongeren om hierover tijdens hun research ook wat informatie te verzamelen:

Oogcontact

Oogcontact is voor een stuk cultureel bepaald. Het is onderdeel van de meeste culturele codes en die kunnen verschillen. In Aziatische landen is het niet zo vanzelfsprekend om iemand in de ogen te kijken tijdens een gesprek. Je kijkt er iemand net niet in de ogen als je respect wil tonen. Deze code is totaal tegenovergesteld van de onze.

Afstand

Als we kijken naar vogels die op hoogspanningskabels naast elkaar zitten, dan merken we dat ze naar elkaar pikken als een andere vogel te dicht bij komt. Ze verdedigen hun persoonlijke zone. Mensen hebben ook zo'n persoonlijke zone. Deze zone is zoals het woord het zegt persoonlijk, maar soms ook cultureel bepaald. Mensen uit het zuiden staan vaak dicht bij elkaar in een gesprek dan mensen uit het noorden.

Wanneer iemand voelt dat de andere te dichtbij komt, zet diegene automatisch een stapje achteruit. De gesprekspartner vindt de afstand te groot en zet een stapje vooruit. Bij het aftasten van een gemeenschappelijke zone kan je zo grappige 'dانسjes' zien.

Aanraken

Elkaar aanraken heeft ook te maken met die persoonlijke zone. In verschillende culturen zijn er verschillende normen over het aanraken van mensen. In sommige culturen lopen vrouwen hand in hand, zonder dat er een liefdesrelatie in het spel is. En wat met mannen en vrouwen die hand in hand lopen? Wil dit automatisch zeggen dat zij partners zijn?

Lichaamstekens

Een knipoog, zwaaien met de hand, een vuist opsteken, ... Deze tekens zijn voor onszelf heel gewoon. We staan er niet bij stil dat anderen ze misschien niet begrijpen of ze anders interpreteren. Het is dus goed om even na te gaan welke tekens de anderen gebruiken en of jouw tekens toevallig geen onbeleefde betekenis hebben in de andere cultuur.

Tijd/stiptheid

“Na de vierde dag van de uitwisseling heerst er ergernis in de groep. Een deel van de deelnemers is altijd op tijd om het programma te starten. Anderen komen een half uur later pas. Het programma begint hierdoor te laat en de middagpauze wordt ingekort. De stipte deelnemers zijn het beu en maken er een punt van.”

Het begrip tijd is zeker cultureel bepaald. En wat wil dat nu eigenlijk zeggen: op tijd komen? Kom ik dan tien minuten te vroeg zodat de activiteit stipt op het opgegeven uur kan starten? Of kom ik aan op de gevraagde tijd? Tien minuutjes na het opgegeven tijdstip is toch ook nog op tijd of niet? De persoon die tien minuten voor de opgegeven tijd komt, zal dan twintig minuten moeten wachten. Dit kan ergernis veroorzaken.

De bekende stereotypen zijn dat mensen uit het zuiden altijd te laat zijn en dat mensen uit het noorden altijd te vroeg op een afspraak zijn. Wij, Nederlanders, wonen ongeveer in het midden, maar wil dat zeggen dat wij stipt op tijd komen? Waarschijnlijk is tijdsgevoel vooral een persoonlijk gegeven.

Tips

Als je samen activiteiten doet, is het nuttig om een goede afspraak te hebben, waar iedereen achter staat. Maak deze afspraken zeker van tevoren met je collega-begeleiders en met de deelnemers tijdens de uitwerking van het programma:

Wat is voor ons een goede oplossing?

- ◆ We komen allemaal 10 minuten te vroeg en zo zullen we zeker op tijd kunnen beginnen.
- ◆ We komen allemaal 10 minuten te laat.
- ◆ We komen allemaal stipt op tijd.
- ◆ We zeggen tegen de personen die altijd te laat zijn dat we 10 minuten vroeger beginnen. Op die manier komen zij op tijd. De rest komt op de normale tijd.
- ◆ We zien wel wanneer we beginnen.
- ◆ We lassen een buffertijd in. We komen bijvoorbeeld allemaal aan tussen 9.00 u. en 9.30 u. en drinken koffie en thee. Zo kan iedereen gezellig aankomen en om 9.30 u. starten we.
- ◆ We houden ons aan het afgesproken tijdstip en we starten op tijd, ook als nog niet iedereen er is.
- ◆ Hetzelfde als hierboven, maar diegene die te laat is, mag er niet meer in.

De waarde van geld

In het programma wordt een vrije dag ingelast. De deelnemers beslissen om 'de bloemetjes buiten te zetten'. Ze gaan naar een discotheek. Enkele deelnemers haken op het laatste nippertje af. Ze verzinnen een smoes en vertellen dat ze moe zijn en vroeg naar bed willen. De echte reden is: een avondje stappen in een Nederlandse discotheek is te duur.

Op uitwisseling naar Senegal worden de Nederlandse jongeren ondergedompeld in situaties waarmee ze thuis zelden in aanraking komen. Ze vinden het moeilijk om in het bijzijn van de Senegalese groep te tonen dat ze souvenirs zijn gaan kopen.

De waarde van geld is relatief en afhankelijk van land tot land. Als we op reis gaan worden we daar snel mee geconfronteerd. Het reisbudget dat we op zak hebben, blijkt soms heel ruim te zijn. We kunnen meer doen met het budget dan thuis. Het omgekeerde kan natuurlijk ook.

Dit gebeurt ook tijdens internationale uitwisselingen. Het zakgeld dat jongeren op zak hebben, kan zeer sterk verschillen. Bij activiteiten die niet vanuit het programma betaald worden, kan dit zelfs een onaangenaam gevoel geven, bijvoorbeeld omdat enkele deelnemers om budgetredenen niet voluit kunnen deelnemen of geen andere oplossing zien dan zichzelf uit te sluiten.

Het is belangrijk voor de groepsdynamiek en de gelijkheid van deelnemers dat je zware verschillen weg probeert weg te werken. Anders kan dat betekenen dat je een deel van de groep uitsluit van bepaalde activiteiten. En dat is zeker niet de bedoeling.

Tips

Besprek vooraf met de deelnemers en collega-begeleiders welke afspraken rond geld gemaakt worden. Enkele voorbeelden:

De pot betaalt

Bij een avondje uit legt iedereen geld in een 'pot'. Iedereen legt net zoveel in als hij of zij zou uitgeven voor een avondje stappen in eigen land. Iedereen betaalt naar zijn eigen mogelijkheden. Zo kom je tot een gemeenschappelijk budget dat besteed wordt voor de groep. Dit is een manier om gelijkheid na te streven.

Het project betaalt

Je kan nog een stapje verder gaan en zorgen dat jongeren (bijna) geen extra zakgeld nodig hebben. Het project draagt alle kosten, ook een drankje of een ijsje in de stad.

Je kan alle jongeren ook op het verschil van zakgeld wijzen tijdens de voorbereiding en hen zelf op voorhand naar oplossingen laten zoeken.

Souvenirs

Besprek met de jongeren wat redelijke uitgaven zijn voor cadeautjes voor het thuisfront. Wijs je jongeren er ook op dat iets kopen bij lokale mensen ondersteuning biedt aan de lokale gemeenschap en het geld dus goed terecht kan komen.

Voeding

Op een internationale uitwisseling in Frankrijk worden de deelnemers verrast op een zeer rijke en uitgebreide Franse keuken. Elke maaltijd bestaat uit vis, zeevruchten en vlees, goede wijn op tafel en natuurlijk een dessert en koffie. De maaltijden duren ongeveer twee uur. De deelnemers die het eten lekker vinden, beschrijven het als 'elke maaltijd Nieuwjaar'. Voor anderen is het eten niet te vreten. Waarom? De klachten zijn verschillend. Sommige mensen hebben nog nooit vis of zeevruchten gegeten en vinden het maar vies. Anderen vinden dat er teveel tijd aan tafel gependend wordt.

Voeding is iets fundamenteels om jezelf goed te voelen. Maar wat lekker is voor de één, is niet altijd lekker voor de ander. Wat voor de één licht verteerbaar is, ligt zwaar op de maag van iemand anders. Wat een aantal mensen een delicatessen vinden, laat anderen dan weer naar het toilet spurten. Sommige zaken kunnen of mogen zelfs niet door andere mensen gegeten worden (bijvoorbeeld vanwege het geloof of vanwege allergieën).

Bij het plannen van een menu ga je het liefst vooraf na wat de gewoontes zijn. Het is goed om een aantal typische maaltijden van de verschillende landen en regio's te plannen. Maar let erop dat er evenwicht is in de soorten maaltijden, zodat iedereen zich erin kan vinden.

Tips

Enkele vragen om bij stil te staan:

- ◆ Tijdstip van de maaltijden: is het avondmaal om 18.00 u. of om 21.00 u.?
- ◆ Hoeveel warme maaltijden per dag: 1, 2 of 3?
- ◆ Is het ontbijt een vlugge snack of een uitgebreide maaltijd?
- ◆ Hoeveel tijd plan je in voor een maaltijd: een half uur of twee uur?
- ◆ Eet je veel of weinig vlees?
- ◆ Eet je wit brood of bruin brood?
- ◆ Drink je alcohol bij het eten of niet?
- ◆ Is er doorlopend koffie of enkel na de maaltijden?
- ◆ Ben je gewend om sterk gekruid te eten of komt er stoom uit je oren als je dat doet?
- ◆ Zijn er speciale diëten of specifieke voedselvoorschriften van de deelnemers?

Man - vrouw verhouding

Bij het zoeken naar oplossingen bij een groepsdynamische activiteit wordt door de groep (meisjes en jongens) alleen rekening gehouden met de mening van de jongens.

Er moet afgewassen worden en iemand maakt een grap dat dit vrouwenwerk is.

Er moet gesjouwd worden en de meisjes kijken de kat uit de boom, want dat is nu iets typisch voor de jongens.

Een man houdt de deur voor een vrouw open en de vrouw voelt zich beledigd.

Dezelfde man heeft zijn lesje wel geleerd en houdt de deur niet open voor een andere vrouw. Zij vindt hem geen gentleman.

De meeste culturen hebben een rolpatroon voor man en vrouw. Bij ons was er nog niet zo lang geleden een duidelijke afbakening. De man ging werken en de vrouw zorgde voor de

kinderen en deed het huishouden. Intussen is er veel veranderd. De gelijke behandeling van man en vrouw is nu een zeer belangrijke waarde in onze cultuur. Bij interculturele contacten kunnen verschillende rolpatronen soms voor wrijvingen zorgen. En meestal komt de aanleiding uit kleine hoekjes. Als we met een groep praten over gelijke behandeling van man en vrouw zal iedereen snel akkoord zijn. Maar in de uitvoering loopt het soms iets anders. Bij een intercultureel contact kunnen dus ook de waarden en normen rond de man-vrouw relatie botsen.

Tips

Zorg ervoor dat je als team zelf al een voorbeeld bent door geen klassiek rollenpatroon voor te stellen. Maak dit thema bespreekbaar met de andere begeleiders en maak afspraken die je kan voorleggen aan de groep.

Bijvoorbeeld: de afwas

Dit zijn mogelijke afspraken om aan de groep voor te leggen:

- ◆ Je zet alle jongens samen en stelt hen voor de uitdaging om 'onder mannen' de afwas te doen.
- ◆ Je gaat ermee akkoord dat de jongens de afwas niet doen, maar in ruil daarvoor wel andere taken opnemen (bijvoorbeeld afruimen, het sjouwwerk of het kampvuur aansteken).
- ◆ Je maakt gemengde groepjes, zet de muziek goed hard en maakt van de afwas een feestje.
- ◆ Je maakt er geen woorden aan vuil. De afwas zal gedaan worden door iedereen, zonder teveel poespas.

Wetgeving

Een internationale groep gaat samen kajakken. Iedereen is klaar voor het vertrek. Plots weigert de buitenlandse begeleider om zijn groep te laten vertrekken, want er is geen gediplomeerd begeleider bij. Hij begrijpt amper dat dit in Nederland niet verplicht is en durft zijn groep niet te laten vertrekken. Wat als er iets gebeurt, wie is er dan opgeleid om hulp te bieden en wie zal verantwoordelijk gesteld worden? De frustratie loopt bij iedereen op, want de volledige activiteit komt in het gedrang.

Met het verenigde Europa gaan we er te vaak van uit dat de wetgeving overal dezelfde is. Of we vinden onze eigen regelgeving zo duidelijk dat we die vergeten uit te leggen aan anderen.

In Nederland zijn er de laatste jaren meer en meer nieuwe besluiten ingevoerd. Ze geven meer richtlijnen aan jeugdwerkers over hoe ze jeugd- en jongerenwerk op een veilige manier moeten organiseren. Je bent vast ook al geconfronteerd met een paar van die maatregelen die je moet nemen als je met een groep jongeren op stap gaat.

Als we onze wetgeving en besluiten vergelijken met andere Europese landen dan zien we toch dat er nog steeds veel vrijheid is binnen het Nederlandse jeugd- en jongerenwerk om zaken te organiseren, zonder dat er al teveel aanvragen gedaan moeten worden. Er zijn ook veel activiteiten (wandelen, zwemmen) die georganiseerd mogen worden zonder dat je een gediplomeerde begeleider nodig hebt. In veel andere landen is dit niet het geval.

Deze verschillen kunnen een ongelijkheid binnen een groep met zich meebrengen. Het meest logische lijkt om de wetgeving van het land waarin je je bevindt te volgen. En dat is uiteraard ook het minimum (de wet is de wet en daar kan je niet onderuit). Maar soms is deze wel eens in strijd met de wetgeving uit het andere land.

Een goed voorbeeld hiervan is de wettelijke meerderjarigheid. Denk maar aan de vereiste leeftijd voor het mogen drinken van alcohol, het kopen van sigaretten, het mogen besturen van een brommer of auto, seksuele rijpheid, enz. De wetgeving volgen van het land waarin je je bevindt is dus niet altijd voldoende.

Informeer je goed over de wetgeving ter plaatse en over de eigen wetgeving. Bespreek met elkaar wat de beste oplossing voor jullie is, zonder daarbij de wetgeving te overtreden natuurlijk.

Tip

Reglementering van het gastland als basis

De begeleiders van een internationale uitwisseling doorlopen het programma en kijken voor welke activiteiten er regelgeving bestaat en wat ze hiermee moeten doen. Er wordt gekeken aan welke regels elke groep zich minimaal moet houden. Dit vormt de basis om specifieke regels voor de uitwisseling te ontwikkelen. Op die manier loopt geen enkele begeleider of jongere juridische gevaren en wordt er ook niemand uitgesloten van bepaalde activiteiten. De activiteiten die te complex lijken, worden vervangen door activiteiten die voor iedereen haalbaar zijn.

Tip

Verantwoordelijkheid

Houd er rekening mee dat jij de verantwoordelijke bent als je met een groep op stap gaat. Je verantwoordelijkheid is groter als je met minderjarigen werkt. Ga na waar je voor de Nederlandse wetgeving aan moet voldoen en wat de lokale wetgeving voorschrijft.

Alcohol en andere genotsmiddelen

Een groep bestaat uit Nederlandse en Britse jongeren en de eerste avond wordt een feestje georganiseerd om het ijs te breken. De Nederlandse jongeren drinken geen alcohol. Voor hen is dit 'not done'. Ze behoren wel tot een subcultuur waar blowen in is. De Britse jongeren zijn tegen drugs maar heel blij met de kwaliteit van het Nederlandse bier. Het feestje loopt wat uit de hand. De Britse jongeren hebben nogal wat bier gekocht en drinken te veel. De Nederlandse jongeren verdwijnen geregeld in kleine groepjes om een jointje te roken. De volgende ochtend is de kater groot. De Britten vinden de Nederlanders drugsverslaafden en voor de Nederlanders lijken de Britten alcoholisten.

In verschillende culturen gebruiken mensen verschillende genotsmiddelen. Een genotsmiddel dat in de ene cultuur toegestaan is of getolereerd wordt, is het daarom niet in de andere.

In Nederland mag je bier drinken vanaf je achttiende. In andere landen moet je zelfs eenentwintig zijn om alcohol te mogen drinken.

Als je een internationaal project organiseert moet je daar rekening mee houden. Het spreekt voor zich dat je dit zeker moet doorpraten. Je kunt je gewoontes niet zomaar opdringen aan anderen of er geen rekening mee houden dat er een andere wetgeving is in een ander land. Ook je organisatie heeft regels over wat wel of niet kan. En sommige van die regels zijn moeilijk of niet onderhandelbaar. Dat kan je van tevoren ook best duidelijk maken.

Religie

Er wordt een uitwisseling georganiseerd met jongeren uit verschillende religieuze achtergronden. Maar hoe organiseer je dat als je zowel op vrijdag, zaterdag als zondag een vrije dag moet inplannen uit respect voor de aanwezige moslims, katholieken en joden?

Geloof en de beleving van geloof is iets zeer persoonlijks. Het is een thema dat weinig besproken wordt bij de voorbereiding van een internationale uitwisseling.

Sommige begeleiders laten zich ook vangen door hun eigen stereotypen zoals: 'Jongeren zijn niet meer zo gelovig als vroeger'.

Ga dus in ieder geval vooraf met je groep na wat de heersende of veel voorkomende geloofsovertuigingen zijn in het land waar de andere jongeren vandaan komen. Rond dit thema kan je van tevoren zeker al eens praten met iemand in Nederland die het andere land goed kent of er vandaan komt. Die persoon kan zeker informatie geven over hoe een bepaalde religie beleefd wordt.

Tips

Vooronderstellingen

Ga er niet van uit dat iedereen van een bepaalde regio of land zijn/haar religie op dezelfde manier beleeft. Geloven is immers iets heel persoonlijks.

Benodigheden

Door over het geloof te praten, kan je checken wat de anderen nodig hebben tijdens de internationale bijeenkomst. Bijvoorbeeld: een gebedsruimte, tijd om naar een kerk of moskee te gaan, specifieke voeding, ...

Vraag door bij voor de hand liggende antwoorden. Een gebedsruimte kan door mensen zeer verschillend geïnterpreteerd worden. Wat moet er minimaal aanwezig zijn zodat het voor jou een goede gebedsruimte is?

Feestdagen

Als er religieuze feestdagen tijdens het verblijf zijn, doe er dan iets mee. Geef je groep de kans het te vieren en te bespreken. Op die manier leer je veel van elkaar.

Programma

Werk het programma uit in overleg met je buitenlandse partnerorganisatie(s) en met je deelnemers. Hou hierbij zeker rekening met:

Betrokkenheid jongeren

Ga ervan uit dat je deelnemers zelf de beste richtingaanwijzers zijn in de voorbereidings- en uitwerkingsfase. Ga na wat ze aan kunnen en wat niet. Betrek hen vervolgens volwaardig en laat hen mee vormgeven aan het project: de keuze van het thema, programma, methodieken, het contact met de partnergroep, enz. Als de jongeren zich tijdens deze fases echt betrokken voelen, zullen ze ook sneller achteraf tijdens de evaluatie hun cruciale input geven.

Thema

De meeste internationale projecten hebben een duidelijke thematische rode draad. Bijvoorbeeld: kunst en cultuur, sport, natuurbeleving, rituelen of vrijwilligerswerk. Belangrijk is dat het thema aansluit bij de interesses en de leefwereld van de Nederlandse én buitenlandse jongeren. Zo vermijd je desinteresse of verkeerde verwachtingen en zorg je ervoor dat het thema gedragen wordt door de gehele groep, niet enkel door één groep.

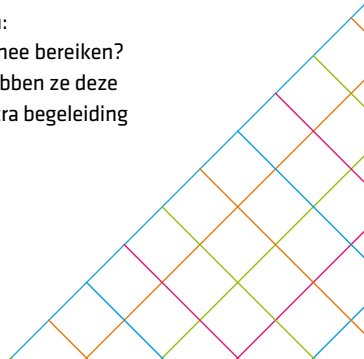
Opbouw programma

Voorzie voldoende tijd om elkaar eerst goed te leren kennen. Pas wanneer iedereen zich 'veilig' voelt in de groep, kan je een stapje verder zetten in het interculturele proces, bijvoorbeeld door een confronterend simulatiespel op te zetten. Voorzie ook voldoende tijd op het einde van je project, om af te ronden en terug te blikken.

Keuze activiteiten

Stel je bij elk van de activiteiten die je opzet de volgende vragen:

- ◆ Waarom willen we deze activiteit doen? Wat willen we hiermee bereiken?
- ◆ Sluit deze activiteit aan bij het profiel van onze jongeren? Hebben ze deze activiteit op dit moment in het project nodig? Moeten we extra begeleiding regelen?

- ◆ Hebben we voldoende tijd voor deze activiteit, bijvoorbeeld ook voor een nabespreking of om wat stoom af te blazen?
- ◆ Zijn we als begeleiders voldoende voorbereid om deze activiteit goed te ondersteunen?
- ◆ ...

Evaluatie

Plan telkens ook een kort evaluatiemoment in na een activiteit. Zelfs wanneer die momenten niet formeel of erg diepgaand zijn, krijg je van de jongeren heel wat input die je voor het programma (eventueel bijsturen van de planning), als voor de nawerking kan gebruiken.

Bouw zowel evaluaties in die gaan over de activiteit op zich (timing? Interactief genoeg? ...) als over de mate waarin de deelnemers aangemoedigd worden om uit hun comfortzone te komen en dus stapjes te zetten naar interculturele competenties.

- ◆ *Zie onderdeel 'Eind goed, al goed' voor uitgebreide info.*

Tips

Vooronderstellingen

Ga er niet van uit dat iedereen van een bepaalde regio of land zijn/haar religie op dezelfde manier beleeft. Geloven is immers iets heel persoonlijks.

Benodigheden

Door over het geloof te praten, kan je checken wat de anderen nodig hebben tijdens de internationale bijeenkomst. Bijvoorbeeld: een gebedsruimte, tijd om naar een kerk of moskee te gaan, specifieke voeding, ...

Vraag door bij voor de hand liggende antwoorden. Een gebedsruimte kan door mensen zeer verschillend geïnterpreteerd worden. Wat moet er minimaal aanwezig zijn zodat het voor jou een goede gebedsruimte is?

Feestdagen

Als er religieuze feestdagen tijdens het verblijf zijn, doe er dan iets mee. Geef je groep de kans het te vieren en te bespreken. Op die manier leer je veel van elkaar.

Tips

Wees creatief met methodieken

Elk project is anders, elke groep jongeren is anders. De methodieken die je hier mee krijgt, zijn dan ook niet meer dan een bron van inspiratie. Neem ze niet letterlijk over, maar selecteer eruit, pas ze aan jouw doelgroep aan en ga op zoek naar nog meer ideeën. In de boeken en websites in de leeswijzer achteraan vind je nog heel veel andere methodieken. Gebruik ook je eigen creativiteit! Misschien kan je één van je eigen al geplande activiteiten ook een originele interculturele invulling geven?

Respecteer de flow van je project

Niets zegt dat je alle soorten activiteiten expliciet aan bod moet laten komen. Misschien hebben de jongeren in je project wel heel veel behoefte aan groepsvormende spelen en zijn ze niet klaar voor een simulatiespel. Of zijn stellingenspelen niet de juiste manier om je jongeren tot uitwisseling te stimuleren. Ga gerust 'shoppen' in dit aanbod.

Wees wel bereid je programma bij te sturen tijdens het project zelf, als dit nodig blijkt!

1. Kennismakingsspelen, energizers en groepsdynamische spelen

Voor kennismakingsspelen, energizers en groepsdynamische spelen, ga je op zoek naar spelen met positieve stimulansen, zoals:

- ◆ Je jongeren nieuwsgierig en enthousiast maken
- ◆ Groepsopbouwend een goede sfeer creëren
- ◆ Samenwerking stimuleren en rekening houden met elkaar
  - Iedereen wakker houden
  - Actieve deelname van iedereen
  - Plezier en humor
  - Je veilig voelen in de groep

Relatief veel tijd besteden aan deze fase van kennismaking is géén tijdverspilling. Het leren kennen van elkaar en leren omgaan met elkaar en een goede vertrouwensvolle sfeer creëren, zijn basisvaardigheden in het proces van intercultureel leren.

Er bestaan honderden activiteiten die deze fase ondersteunen. We geven er enkele mee, waarbij ook onmiddellijk het intercultureel leerproces op gang gebracht wordt:

Activiteiten

◆ Je naam ontrafeld

Iedereen vertelt iets over zijn/haar naam: de betekenis, waarom kreeg je deze naam?

Je bijnaam ... Dit vertelt iets over de betekenis van namen in een bepaalde cultuur. Laat je deelnemers hierover tijdens de voorbereiding al informatie verzamelen.

◆ Relativi-TIJD

Laat iedereen in een cirkel zitten met de ogen gesloten. De deelnemers openen de ogen nadat ze denken dat er een minuut verstreken is. Jij als begeleider gaat na wie op welk moment zijn ogen open. Je schrijft op een flap hoeveel mensen na hoeveel tijd de ogen openden. Jij en de groep zullen zien dat er een groot verschil is tussen de eerste persoon en de laatste. Maak dit nu bespreekbaar. Deze tijdsnuance is in de groep aanwezig: hoe ga je daar als groep mee om?

(Bron: T-Kit Intercultural Learning)

◆ Allemaal gelijk, allemaal uniek

Dit spel is een leuke manier om te ontdekken dat, hoewel er veel gemeenschappelijkheden zijn tussen de deelnemers, ze toch uniek zijn.

De spelers staan in een kring. Eén speler staat in het midden en vertelt iets

over zichzelf waarvan hij zeker weet dat er nog anderen in de groep dit delen.

Bijvoorbeeld: ik heb een broer, ik speel muziek, ik spreek Spaans, ... Iedereen die dit deelt, moet van plek verwisselen. Wie geen stoel vindt, staat in het midden en haalt een nieuw gemeenschappelijk kenmerk aan.

Je kan het spel ook omgekeerd spelen: iedereen zit in een kring. Iemand begint en zoekt naar iets waarvan hij denkt dat het hem uniek maakt. Wie dit toch deelt, gaat achter deze persoon staan. Bedoeling is niemand achter je stoel te krijgen.

(Bron: Intercultureel Spelenboek)

CRAZY

funny

Sweet

Patient

NICE
😊

Gay-
Happy

Lovely

PRETTY
EYES

FABULOUS

intelligent

cute

WARM

gene-
rous

Funny!
😊

really
kind
(to people)

colorful

posit
&
full of e

Smart

SMART

COURAGEOUS

the most
positive

intelligent
*

FIGHTER

Mysterious

Sweet

EPIC!
~ ~

Proud!

Tips

Je eigen spelcultuur in perspectief

In je eigen organisatie heb je een bepaalde cultuur van kennismakingsspelen, energizers en groepsdynamische spelen. Ga er niet zomaar van uit dat je buitenlandse partner op dezelfde manier aan kennismaking, sfeer en groepsdynamiek werkt. Overleg hierover, zodat je elkaars spelcultuur voldoende begrijpt en aanvoelt. Voorkom hierdoor dat je eigen spelcultuur een interculturele valkuil wordt.

Ga na of iedereen de spelregels begrijpt

Houd er rekening mee dat sommige jongeren in een grotere groep of vreemde taal niet durven zeggen dat ze een spel eigenlijk niet kennen of snappen.

Het spel is aangepast aan de groep

Zorg dat iedereen kan meedoen en denk erover na hoe iedereen actief geïntegreerd kan worden in de activiteit. Houd er ook rekening mee dat sommige deelnemers spelletjes kinderachtig vinden of geen 'behoefte' hebben aan spelen om elkaar te leren kennen of om energie op te wekken.

Stop op een hoogtepunt

Op die manier stimuleer je mensen en krijgen ze zin in 'meer van dat'. Als je bij de kennismakingsspelen eenzelfde spel een half uur of langer speelt, is er veel kans dat het verveelt en dat de mensen nadien niet meer gemotiveerd zijn om andere spelen te spelen.

Haalbare groepsopdrachten

Het proces is belangrijker dan het resultaat in dit soort activiteiten. Als je een groepsopdracht geeft, zorg dan dat die haalbaar is of dat er verschillende mogelijke oplossingen zijn.

Lichaamscontact

Bij sommige spelen komt lichaamscontact aan bod. Denk erover na of het kan met de groep, en ook op welk moment tijdens het project. Is de aanraking tussen man en vrouw mogelijk? En wat voor een aanraking kan en welke niet?

Taal

Voorzie voldoende activiteiten waar taal (zowel bij de uitleg, als tijdens het spel) een minder grote rol speelt. Op die manier zorg je ervoor dat er minder onbalans is qua inleving in het spel voor de ene of andere groep.

2. Interculturele spelen

Deze spelen lichten verder een tipje van de sluier op. Ze stimuleren deelnemers om het met elkaar te hebben over verschillen in culturen, maar ook om de kruispunten tussen mensen te ontdekken. Door deze spelen krijgen de deelnemers echt het gevoel dat de andere cultuur ontdekken en verkennen boeiend is.

Activiteiten

◆ **Mijn cultuur, jouw cultuur**

De kennismaking tussen de deelnemers wordt verder uitgediept. De deelnemers helpen elkaar om stereotypen over hun eigen cultuur en die van anderen te herkennen. De groep wordt onderverdeeld in gemengde duo's.

- 1) A vertelt B wat A denkt te weten of veronderstelt over het land van B. Dit kan gaan over ligging, landschap, producten, welvaart, geloof, taal, kunst, jongeren... B mag A vragen stellen (ter verduidelijking) over wat A zegt, maar zo lang A spreekt, mag B hem niet verbeteren of bijsturen.
- 2) In de tweede fase corrigeert B of geeft A aanvulling op zijn kennis van het land.
- 3) Daarna worden de rollen omgedraaid.
- 4) In een laatste fase vertellen A en B aan elkaar wat ze in hun eigen cultuur het meest op prijs stellen en wat ze verafschuwen. De ander kan vragen stellen om tot een dieper begrip te komen.

(Bron: Intercultureel Spelenboek)

◆ Ik zie, ik zie

Zoek enkele foto's of afbeeldingen bij elkaar met een dubbele bodem. Laat de jongeren in gemengde groepjes beschrijven wat ze denken te zien. Hoe we dingen interpreteren wordt sterk bepaald door onze achtergrond. Op deze speelse manier leren jongeren dat de eigen perceptie niet altijd de enige juiste is. Zorg ook voor wat humor! Cartoons zijn bij uitstek cultureel bepaald en leggen heel wat specifieke kenmerken bloot.

◆ De interculturele avond in een nieuw jasje

De interculturele avond is in bijna elk internationaal project een klassieker. Elk land stelt zich voor, meestal met typische hapjes en drankjes, wat foto's en vlaggetjes. Vaak blijft dit nogal beperkt tot het topje van de ijsberg (zie eerder in deze Blikopener).

We willen je hier een aantal tips aanreiken om je interculturele avond open te breken en op zoek te gaan naar de verborgen elementen van je cultuur die je allemaal kan blootgeven.

- *Laat het idee van één avond los.* Zet bijvoorbeeld elke avond een ander land uitvoerig in de kijker. Of vervang de avond door een intercultureel ontbijt of vieruurtje.
- *Verlaat het klassieke idee van een interculturele markt.* Kies voor een praatcafé met 'alles wat je ooit wilde weten, maar niet durfde te vragen' over je partnerlanden of een doorschuifstelsel met verschillende tafels (eettafel, speltafel, muziktafel, 'doetafel', ...)
- *Trek de thema's open.* Heb het over muziek, dans, film, spel, legendes, rituelen, rolmodellen etc. uit de eigen cultuur bijvoorbeeld. Hierdoor zullen de jongeren ook veel gemeenschappelijkheden ontdekken!
- *Trek erop uit.* Trek naar het park, naar het marktplein van het dorp waar je verblijft (en nodig ook een aantal 'locals' uit), maak een kampvuur en wissel verhalen uit, kies voor een symbolische plek die aansluit bij het thema van je project.
- *Laat de deelnemers in gemengde groepjes een land voorstellen.* Zo kan ook de manier waarop buitenstaanders naar je land kijken een plek krijgen. Wedden dat je een aantal stereotypen kan ombuigen?
- *Bouw een gemeenschappelijke uitdaging in.* Bijvoorbeeld koken voor de gastfamilies, samen een nieuwe cultuur creëren die het beste uit alle aanwezige culturen verenigt, enz.
- *Laat je jongeren ook zelf met voorstellen komen!* Ongetwijfeld hebben ze leuke ideeën om meer te leren over elkaars cultuur.

Tips

Stereotypen overstijgen

Zorg ervoor dat je jongeren in deze activiteiten niet blijven steken in stereotypering, maar dat ze echt iets leren van elkaar en verder durven te kijken dan het topje van de ijsberg.

Reflectie

De jongeren laten verwoorden wat ze ervaren hebben, is bij deze activiteiten nodig. Zelfs na een onschuldige en vooral leuke interculturele avond is het goed om de dag erna er nog even op terug te komen.

Welke elementen uit elkaars cultuur kwamen aan bod? Vanuit welke culturele bril keken jullie ernaar? Zouden jullie een stap verder kunnen zetten?

Zo worden ook deze speelse activiteiten leermomenten.

3. Discussie- en stellingenspelen

In discussie- en stellingenspelen kunnen de jongeren hun mening uiten over een aantal thema's. Daarnaast brengen ze vaak ook een debat over normen en waarden naar boven. Omdat ze andere vaardigheden bij de jongeren aanspreken, zijn ze een welkome afwisseling met de meer actieve en spelgerichte activiteiten. In groepen met oudere deelnemers werken deze discussiemomenten zeer goed.

Activiteiten

◆ Waar sta jij?

Er worden een aantal stellingen voorbereid of aangebracht door de jongeren. In de ruimte is er een lijn met aan één kant 'ja' en aan de andere kant 'nee'. De jongeren zetten zich, afhankelijk van hun mening over de stelling, ergens op deze lijn.

Meningen worden geuit en aan elkaar getoetst. Wie door de argumenten van de anderen zijn oorspronkelijke mening herziet, kan zich op elk moment tijdens de discussie verplaatsen.

(Bron: T-kit Intercultural Learning)

◆ Eurorail

Dit stellingenspel wil jongeren bewust maken van vooroordelen en stereotypering. Je jongeren gaan op reis met de trein. In hun compartiment is nog plek voor 5 andere medereizigers. Je jongeren mogen uit een hele lijst van gegadigden kiezen wie ze mee op reis nemen. Dit kan gaan van de skinhead tot de alleenstaande tienermoeder, van de minderjarige asielzoeker tot een vurige metalfan, etc. In het groepje moet een consensus gevonden worden. Dit leidt gegarandeerd tot discussies over percepties rond minderheden, verdraagzaamheid enz.

(Bron: All Different, All Equal: Education pack)

Tips

Aangepast aan je jongeren

Discussiespelen zijn niet voor elke groep geschikt. Ze vragen sterke verbale competenties en de openheid van jongeren om partij te kiezen in soms heftige discussies. Als begeleider ga je hier voorzichtig mee om door bijvoorbeeld stellingen te kiezen die aansluiten bij het thema van de uitwisseling (en waar de jongeren meer vertrouwd mee zijn), té gevoelige thema's niet aan bod te laten komen en de stellingen met de andere begeleiders van tevoren door te praten. Als je voelt dat je groep niet klaar is voor zo'n activiteit, dan laat je die beter weg uit het programma.

Duidelijke afspraken maken

Duidelijke afspraken zijn bij deze activiteiten nodig. Laat de deelnemers zelf nadenken over wat ze in hun communicatie met elkaar belangrijk vinden: respect tonen voor elkaars mening, luisteren naar elkaar, elkaar laten uitspreken, iedereen aan bod laten komen, ...

Afspraken die de jongeren zelf maken, worden vaak beter opgevolgd!

Stoom afblazen

De discussies stoppen meestal niet bij het einde van de activiteit. Geef de jongeren voldoende tijd achteraf om stoom af te blazen, zich te ontspannen of iets heel anders te doen.

4. Simulatiespelen

Simulatiespelen zijn expliciet bedoeld om intercultureel leren uit te lokken en te stimuleren. Ze geven deelnemers inzicht in wat een culturele schok of cultureel schokje is. Ze brengen de deelnemers in fictieve situaties, maar dan op zo'n manier dat de deelnemers de nagebootste situatie als heel realistisch ervaren. Een grondige voorbereiding, een dynamisch spelverloop en goede nabespreking zijn cruciaal!

Simulatiespelen hebben verschillende niveaus, voor startende groepen en meer ervaren groepen. Wees je ervan bewust dat dit soort spelen veel échte gevoelens kunnen opwekken bij je deelnemers (ook al is het maar een simulatiespel). Neem dan ook de tijd om deze gevoelens te ventileren. Wanneer je deze activiteiten plant, moet je goed nadenken over het waar, het wanneer en het hoe van deze spelen: is de groep er klaar voor, is dit het geschikte moment, ben je zelf voorbereid op eventuele verrassingen, is er voldoende tijd, enzovoort.

Plan zeker genoeg tijd in voor een nabespreking. Er bestaan verschillende manieren om een nabespreking te structureren, maar er komen altijd 3 basisgegevens terug.

◆ Beschrijf je gevoelens

Stel vragen die de deelnemers helpen om hun gevoelens die ze hadden tijdens de activiteit te verwoorden en te ventileren. Maak duidelijk dat alle gevoelens juist zijn. Het gaat er niet om gevoelens van een ander te beoordelen of te veroordelen. Let er ook op dat andere deelnemers dat niet doen.

Het verwoorden van gevoelens dient om deelnemers te helpen hun gevoelens te plaatsen en voor zichzelf te verduidelijken.

◆ Stap uit het spel

In een tweede fase vraag je de mensen om uit het spel te stappen en objectief te beschrijven wat ze gezien en beleefd hebben. Een beeld dat hierbij kan helpen is 'de vlieg op het tapijt'. Tijdens het simulatiespel zijn de deelnemers vliegen die over een tapijt met een ingewikkeld patroon kruipen. Om uit het spel te stappen, gebruiken ze hun vleugels, en proberen ze van bovenaf het volledige patroon te zien. Belangrijk hierbij is dat deelnemers proberen om objectief het patroon te beschrijven zonder te interpreteren of te oordelen.

Interpretatie of oordeel

De andere cultuur is een warme cultuur.

Hun manier van communiceren is achterlijk.

Objectief omschreven

De ruimte is versierd met rode en oranje doeken. De mensen zitten dicht bij elkaar en raken elkaar aan.

Mensen maken gebaren, tikken met hun voet op de grond en wrijven met hun vingers over elkaars arm.

De andere cultuur heeft een koning of koningin.

De mensen van de andere cultuur zijn asociaal en onvriendelijk.

Er zit iemand die als enige een hoofddeksel draagt op een versierde stoel.

De personen van de andere cultuur blijven steeds op ongeveer 1 meter afstand van elkaar. Ze blijven nooit langer dan een halve minuut bij elkaar staan.

Je merkt zelf meteen dat het niet zo eenvoudig is om objectief te blijven en niet tot interpretatie of oordelen over te gaan. Het leren objectief te omschrijven is toch van groot belang.

◆ **Stap in de realiteit**

Waar gaat dit nu allemaal over? Wat hebben de deelnemers geleerd, over zichzelf en over de anderen? Zien ze linken met de realiteit? Wat zouden ze in de toekomst anders doen in zo'n situatie en wat niet?

Activiteiten

Veel simulatiespelen vertrekken vanuit een fictieve cultuur die de deelnemers niet kennen. Ze zullen zich bewust worden welk effect dit op hen heeft, wat ze voelen en denken en hoe ze zich als individu gedragen.

◆ **Het Eiland of De Derdians**

De jongeren komen terecht in een uitwisselingsproject tussen 2 (ei)landen met elk zeer eigen en ongewone regels. Ze proberen de regels van het andere land en hun betekenis te achterhalen. Ze ervaren hoe moeilijk het is te leven in een land dat je niet begrijpt en dat anders-zijn misschien wel heel gewoon is.

(Bron: All Different, all equal / T-Kit Intercultural Learning)

Daarnaast zijn er ook nog andere simulatiespelen die meer vanuit de dagelijkse leefwereld van jongeren vertrekken. Het sterke is dat de deelnemers zich minder snel bewust zijn van het vreemde en dat het vaak om zeer subtiele verschillen gaat.

◆ **Kwinkslag of Limiet 20**

De deelnemers doen een kaartspel aan verschillende tafels. Langzaamaan wordt duidelijk dat de spelregels niet overal zijn wat ze lijken. Zo leidt een onschuldig kaartspel plotseling tot frustratie en onbegrip...

(Bron: Intercultureel Spelenboek / All different, all equal)

◆ Etiketten

Jongeren hangen elkaar letterlijk etiketten met een oordeel (bijvoorbeeld dom, lui, agressief, geestig) op het voorhoofd. Niemand weet wat er op zijn/haar voorhoofd hangt. Tijdens een samenwerkingsopdracht gedragen de deelnemers zich tegenover elkaar volgens de etiketten. Iemand met 'dom' op zijn voorhoofd, wordt als dom behandeld. De jongeren ervaren via dit spel de impact van vooroordelen. Ze merken bij zichzelf dat vooroordelen een sterke invloed hebben op de manier waarop je kijkt naar iemand, hoe je omgaat met iemand of hoe je met iemand spreekt. Ze voelen zelf hoe beangstigend of frustrerend vooroordelen kunnen zijn en hoe weerloos je ervan kan worden.

(Bron: Intercultureel Spelenboek / All different, all equal)

Tips

Ervaar het eerst zelf!

Een simulatiespel zelf beleefd hebben als deelnemer geeft je een beter inzicht. Je weet hoe het voelt of kan aanvoelen en je hebt ook andere mensen over hun beleving horen praten tijdens de nabespreking. Dit geeft je een goed beeld van hoe het spel kan verlopen. Als je de kans niet gehad hebt om een simulatiespel eerst zelf te beleven, dan kan je het eerst uitproberen met een andere groep (vrienden, collega's, familie) vooraleer je het spel speelt met je deelnemersgroep.

Aanpassen aan je groep

Als je op zoek gaat naar spelen, probeer dan te achterhalen wat je groep nodig heeft. Als het de eerste keer is dat jongeren naar het buitenland gaan, hebben ze andere spelen nodig dan jongeren die voor de derde maal een uitwisseling beleven.

De flow van je groep als basis

- ◆ Bereid je erop voor dat de groep de activiteit zal sturen, volgens wat er op dat moment leeft. Dit kan anders zijn dan je hebt ingeschat. Laat dit gebeuren en speel in op wat er gebeurt.

- ◆ Laat je niet te strikt leiden door je eigen schema voor de nabespreking. Speel in op de groep en wat er leeft. Gebruik telkens vragen die polsen naar: waarom – wat – hoe – waar – wanneer? Het helpt je om goed door te vragen naar de gevoelens van je deelnemers.
- ◆ Het komt weinig voor, maar het kan dat iemand de ruimte tijdens een spel verlaat. Houd op zo'n moment de deelnemer niet tegen. Vraag waar je hem/haar later kan vinden, zodat hij/zij de nabespreking meemaakt.

5. Een extra interculturele touch in je andere activiteiten

Je hoeft niet je volledige programma te doorspekken met expliciete activiteiten over intercultureel leren. Met enkele kleine aanpassingen kan je ervoor zorgen dat jouw andere activiteiten of momenten een leuke extra touch krijgen en de uitwisseling tussen de jongeren stimuleren.

Activiteiten

◆ Goeiemorgen!

Start de dag met een mini-taalklasje, een liedje dat in elk land bestaat, spelletjes uit elk land als opwarmertjes, vragen zoals welk geluid een hond of andere dieren in ieders land maken, enz.

◆ Vrije middag of culturele uitstap

- De jongeren zoeken zelf hun weg met het openbaar vervoer.
- Vraag de jongeren om foto's te nemen van dingen die hen specifiek opvallen in het straatbeeld of tijdens het uitgaan en bekijk ze achteraf samen.

◆ Inkleding

De plek waar je met de groep verblijft, kan je inkleden in een leuke sfeer die intercultureel leren ook kan prikkelen: een ontspanningsruimte, een rustig hoekje om bij te praten, een plek om meegebrachte foto's te hangen, een wereldkaart aan de muur waar iedereen speldjes of berichtjes op kan prikken, enz.

Tips

Gemengd aan de slag

Organiseer je activiteiten zo, dat de jongeren met elkaar in contact komen, in gemengde groepen werken en nadien samen kunnen nabespreken.

Ritme van je groep respecteren

Als je voelt dat je deelnemers toe zijn aan wat mentale rust of zich zelfs even moeten terugtrekken in de eigen nationale groep, laat dit dan ook gebeuren.

Eind goed, al goed

De uitwisseling zit erop! De deelnemers nemen afscheid van elkaar met heel wat ervaringen in hun rugzak. Wanneer jongeren in interactie treden met andere jongeren, ontstaan er leerkansen die op heel wat vlakken een grote meerwaarde kunnen betekenen. Niet alleen is er een positieve invloed op hun persoonlijkheidsontwikkeling (zelfstandigheid, relativering, inzicht in eigen cultuur), ook in relatie tot anderen en de maatschappij kan een internationaal project jongeren nieuwe inzichten geven. Wat ze op persoonlijk vlak geleerd hebben, kan heel goed van pas komen wanneer ze thuis weer met hun dagelijkse activiteiten starten. Ze zijn 'gegroeid' en zonder twijfel heel wat interculturele competenties rijker. Om die leerkansen optimaal te benutten, zijn er nog enkele dingen die we niet over het hoofd mogen zien.

We spraken er eerder al over dat een internationaal project een traject is dat je samen met je deelnemers aflegt. Er moet dus werk gemaakt worden van een degelijke voorbereiding, opvolging tijdens de uitwisseling én nawerking achteraf. En aan dit laatste durft het soms wel eens te ontbreken: vaak komt men niet verder dan een algemene bespreking van het programma, het onderling contact verwatert na terugkeer en het 'geleerde' wordt niet doorgegeven aan opvolgers. Dat is, gezien het vele werk dat er door begeleiders en jongeren in gestoken is, toch wel jammer.

Soms komt dit doordat de deelnemers denken dat het project erop zit na de uitwisseling. De jongeren zullen zich extra betrokken voelen, wanneer ze al vanaf het begin en in alle fasen van het project hun inbreng mogen doen. Een goede nawerking start dus al tijdens de voorbereiding!

Een goede nawerking bestaat uit een aantal zaken, waar je op verschillende tijdstippen of momenten aandacht aan besteedt. We maken een onderscheid tussen de evaluatie van het project op zich, de (persoonlijke) verwerking van de opgedane ervaringen en de follow-up van resultaten op langere termijn.

1. Evaluatie project

Om ervoor te zorgen dat je niet 'uit het niets' moet beginnen met evalueren, is het nodig om door het traject heen werk te maken van verschillende evaluatiemomenten. Wacht

dus zeker niet tot na de uitwisseling om de activiteiten uit het programma onder de loep te nemen. Gebruik de ingeplande reflectiemomenten tijdens de uitwisseling ook als evaluatie. Zorg voor methodieken die je al tijdens het programma input geven om eventueel bij te sturen en die ook informatie opleveren om de eindevaluatie in gang te zetten.

Activiteiten

◆ Muurkrant

Je stimuleert de deelnemers om voor, tijdens en na de activiteiten hun meningen, verwachtingen en ervaringen op te schrijven. Je kan verschillende dingen verzinnen: een muurkrant, brievenbus, groepsdagboek, etc. Als begeleider haal je uit de krabbels onderwerpen om in een gesprekje op in te gaan. Vaak komen op zo'n muurkrant ook zaken naar boven die in een gespreksituatie onuitgesproken zouden blijven.

◆ Thumbs up

Laat de deelnemers één hand voor zich uitstrekken. Elke vinger vertelt hen iets over de voorbije dag of activiteit.

- Duim: hiervoor steek ik mijn duim op.
- Wijsvinger: dit vond ik opmerkelijk.
- Middelvinger: dit vond ik 'shit'.
- Ringvinger: hiermee voelde ik me echt verbonden.
- Pink: iets kleins dat ik nog met de anderen wil delen.

Laat ieder eerst voor zichzelf even nadenken, en bespreek dan samen de verschillende vingers.

◆ Fruitsla

Geef fruit verschillende kleuren, en geef elke kleur een indeling volgens een bepaald gevoel. Laat de jongeren daarop een fruitsla samenstellen die het meest hun gevoel weerspiegelt.

Bijvoorbeeld: Hoe voel je je na deze activiteiten/ vandaag?

- op mijn gemak = groen
- last van heimwee = geel
- benieuwd naar wat nog gaat komen = paarsblauw
- ik verveel me = rood
- ik heb een leuke tijd = bruin
- ik vind de mensen leuk = oranje

Tips

Reflectie als doorloper

Bouw reflectiemomenten in als doorloper in je programma. Plan elke dag voldoende tijd om over de dag na te denken en te praten. Je kan hiervoor ook weer de drie basiskennmerken van een nabespreking (zie hierboven: simulatiespelen) gebruiken. Kies een rustig hoekje (of een soort babbelbox), dit creëert de gepaste sfeer om even te kunnen stilstaan.

Stoomgroepjes

Plan deze op het eind van elke dag, al dan niet in de eigen vertrouwde groep, waar jongeren hun indrukken kunnen delen, vragen kunnen verzamelen, tips kunnen doorgeven aan de begeleiders, etc.

Ook niet-verbale methodieken

Niet alle jongeren praten even vlot over wat ze ervaren hebben. Geef de deelnemers ook de mogelijkheid om zich te uiten op andere creatieve manieren: een schilderij, collage, liedje, etc.

De eindevaluatie start het liefst al op het einde van de uitwisseling. Door nog samen met de deelnemers en begeleiders uit de andere groepen te evalueren, verzeker je dat ook hun input meegenomen wordt in het geheel. Ook dit is een onderdeel van de interculturele ontmoeting! Plan een terugkeermoment enkele weken na de uitwisseling, en evalueer ook daar nog eens. De euforie of het verdriet van het afscheid zijn dan al een beetje weggeëb, waardoor er wat minder emotioneel teruggekoppeld kan worden.

Kies ook voor de eindevaluatie(s) actieve en leuke methodieken en doe het niet af als een verplicht nummertje. De deelnemers moeten immers voelen dat ook in deze fase hun inbreng een belangrijk onderdeel is van het traject. We geven hieronder enkele grote lijnen mee voor de eindevaluatie. Doorspek ze met de informatie die je oppikte uit de tussentijdse evaluaties of bijvoorbeeld de muurkrant. Dit toont de deelnemers dat je met hun opmerkingen rekening houdt.

Activiteiten

◆ Mondelinge evaluatie

- Houd individueel of in kleine groepjes een gesprek over hun ervaringen en bevindingen over het project.
- Bereid enkele pijnpunten voor die aangehaald werden tijdens het programma en leg ze opnieuw voor aan de groep.
- Vraag specifiek naar het mooiste/meest leerrijke/moeilijkste of meest uitdagende moment tijdens het programma.

◆ Schriftelijke evaluatie

- Verdeel het traject in aparte onderdelen (informatie vooraf, ontvangst, accommodatie, taal, vrije momenten ...) en laat de deelnemers deze apart beoordelen.
- Geef de opdracht om in kleine groepjes een promotietekstje te schrijven over verschillende delen van het project.

Tips

- ◆ Let op de actieve deelname van alle jongeren.
- ◆ Durf door te vragen tijdens de gesprekken.
- ◆ Blijf niet hangen in het uitwisselen van anekdotes onderling.

2. Persoonlijke verwerking

Naast de evaluatie van de verschillende activiteiten en het afgelegde traject, is het enorm belangrijk om ook stil te staan bij de ervaringen op persoonlijk vlak. Jij en je groep zijn ondergedompeld in nieuwe situaties en jullie zijn zonder twijfel een boel 'wijzer' dan voorheen.

Maar vaak zit de groep na een uitwisseling met vragen en frustraties die nog een plek moeten krijgen. Als het project zich in het buitenland afspeelde, kan er bijvoorbeeld sprake zijn van een omgekeerde cultuurschok. Sommige jongeren idealiseren de nieuw ontdekte cultuur en vinden het thuis maar niets. Tijdens een persoonlijk gesprek kan je deze signalen oppikken en de jongeren erop wijzen dat dit vaak voorkomt en ze zichzelf wat tijd moeten geven om opnieuw te wennen aan thuis. Contact houden met de andere deelnemers van de groep kan hen zeker helpen om hun ervaringen een plaats te geven. Je laat hier het best een paar weken overheen gaan, zodat de deelnemers al met wat meer emotionele afstand kunnen terugblikken.

Stilstaan bij de ervaringen die jongeren hebben opgedaan geeft hen de kans hun verhaal te vertellen en het geleerde te verwerken. Uit de leercyclus van Kolb (zie p. 19) haalden we al het belang hiervan voor de uitdieping van een leerproces. Dit moment draagt dus stevig bij aan de persoonlijke groei van de jongeren bij het verwerven van interculturele competenties.

Hoe plan je deze momenten het best?

In principe zullen de jongeren als ze elkaar zien of opzoeken sowieso tot een spontane uitwisseling komen, aan de hand van verhalen en foto's. Laat hier tijdens een terugkeer-moment zeker ruimte voor.

Bovenop de spontane en soms eerder oppervlakkige uitwisseling, kan je als begeleider ook helpen om de jongeren wat dieper te laten graven naar hun (leer)ervaringen. Maak eventueel ook tijd voor individuele gesprekken. Niet iedereen voelt zich er goed bij om in een groep te praten over twijfels waarmee hij nog worstelt.

Vragen die deze persoonlijke verwerking kunnen sturen:

- ◆ Wat zit er nu extra in je rugzak dat je meeneemt en onthoudt?
- ◆ Is je kijk op je eigen leefwereld veranderd? Zie je dingen anders? Is jouw ijsberg naar boven gekomen?
- ◆ Weet je meer over de cultuur van het andere land?
- ◆ Wat wil je verder met deze ervaring doen?
- ◆ Wat zou je volgende keer anders doen?
- ◆ ...

Activiteiten

◆ Verwachtingen

Grijp terug naar je activiteit rond verwachtingen voor vertrek: bijv. de brief die ze zichzelf schreven, de creatieve groepsoefening rond verwachtingen op de flappen, etc.

◆ In beeld

Laat elk van je deelnemers een foto kiezen uit het project die het meest hun gevoel omschrijft.

3. Follow-up

Nog lang nadat de laatste activiteiten hebben plaatsgevonden, kan de impact van het project blijven nawerken als er voldoende oog voor is bij begeleiders en deelnemers. We zetten hieronder op een rijtje welke extra's er nog verbonden zijn aan de internationale ervaringen, hoe je een deel van de onderdompeling kan bewaren en hoe de resultaten van het project ten volle benut kunnen worden.

Intercultureel verder groeien

We haalden het al eerder aan. Een goed opgezet project biedt leerkansen voor jongeren op individueel vlak, maar ook voor hun rol in de maatschappij. Onze huidige complexe samenleving heeft immers baat bij intercultureel competente jongeren. Tijd dus om dat in de verf te zetten. Heel wat zaken waar de jongeren tijdens de uitwisseling mee leerden omgaan, zijn toepasbaar in hun eigen omgeving. Ze kijken anders naar verschillen tussen mensen en zijn zich meer bewust van wat hen onderling met elkaar verbindt.

Activiteiten

◆ Spel organiseren

Laat je deelnemers een intercultureel spel organiseren voor andere jongeren uit je organisatie of gemeente.

◆ 'We see clearly now'

Stuur je jongeren opnieuw op pad met de camera en vraag om hun omgeving opnieuw in beeld te brengen. Misschien vallen hen andere dingen op na het contact met de buitenlandse jongeren.

Tip

Schakel de deelnemers in om vervolgprojecten met andere groepen voor te bereiden en te ondersteunen. Dit geeft hen rechtstreekse waardering en hierdoor kunnen ze hun opgedane competenties in de praktijk zetten.

Impact van het project

Je zal waarschijnlijk merken dat de jongeren de ervaringen uit het project in de kijker willen zetten. Ook dit maakt onderdeel uit van hun leerproces. Niet alleen de jongeren zelf, ook jij hebt er baat bij dat de buitenwereld op de hoogte is van de resultaten van jullie project. Zo krijgen je collega's bijvoorbeeld beter zicht op wat zo'n internationaal project allemaal teweeg kan brengen. Zeker weten dat ze na je verhalen zelf zin krijgen om zich aan een internationaal project te wagen!

Zorg er dus voor dat je project goed zichtbaar is voor het brede publiek en verspreid de resultaten zoveel mogelijk in je eigen netwerk. Zowel voor, tijdens als achteraf kan je op allerlei manieren het project onder de aandacht brengen.

Activiteiten

◆ 'Branding'

Verzin een leuke naam, slagzin of maak een logo. Gebruik dit alvast op de blog die je bij de voorbereidingen van je project maakt. Het vergroot de herkenbaarheid als je later over het project communiceert.

◆ Open dag

Organiseer een dag in je programma waar buurtbewoners of bevriende organisaties een bezoekje kunnen brengen.

◆ Toonmoment

Een intercultureel toonmoment dat de deelnemers in elkaar zetten: een tentoonstelling, internationaal café, videoverslag, filmpjes, culturele koffer, enz.

Tips

Hoe breng je de resultaten naar de buitenwereld?

1. *Anekdoten geven kleur, maar doen je ook overdrijven.* Je vervalt snel in inside informatie die alleen jij (en je projectgenoten) begrijpen. Houd het begrijpelijk voor mensen die niet deelgenomen hebben aan het project.
2. *Maak je luisteraars/lezers enthousiast* om zelf in een project te stappen, om ervoor te gaan, door te zetten. Jouw enthousiasme werkt zeker aanstekelijk.
3. *Leer je publiek iets.* Iets dat je zelf voor je project nog niet wist. Iets dat je heeft doen stilstaan. Een klein weetje of een verrassend inzicht.
4. *Focus op de gelijkenissen* tussen jou en de mensen die je ontmoette, tussen jullie landen, organisaties, gewoontes, behoeftes ... Culturele verschillen vertellen werkt exotisch. Maar wat mensen bindt, blijft langer hangen.
5. *Probeer iets te visualiseren.* Niet iedereen is even talig. Foto's, tekeningen, cartoons, metaforen, een tijdslijn en voorwerpen kunnen goed werken.
6. *Vertel een grappig, ontroerend, spannend, verrassend of leerrijk moment.* Houd de lastige of verwarrende momenten niet achter, het hoeft niet alleen maar een 'feel good'-show te zijn.
7. *Vat kort je project samen.* Zo kan iedereen het volgen. Wat deed je daar? Met wie? Wanneer? Waar precies? Waarom?
8. *Ga verder dan een toeristisch verhaal.* Beantwoord vragen als: wat heb je gemist toen je daar was? Wat zou je anders aanpakken? Wat was het mooiste dat je hebt gerealiseerd? Hoe heeft dit project je veranderd? Welke clichés klopten, welke niet? Wat zijn je verdere plannen?
9. *Oefen je verhaal.* Voor je broer, zus, moeder of een vriend(in). Vraag hen hoe het overkwam, waar ze meer over zouden willen weten, wat (on)duidelijk was, wat het sterk maakte.

Zet de resultaten van het project ook actief om in nieuwe projecten of aanbevelingen voor andere groepen die soortgelijke trajecten plannen op te zetten. Op deze manier worden de ervaringen actief gebruikt en draag je verder bij tot het uitdiepen van het leerproces dat bij de opstart van het traject in gang werd gezet.

Hiervoor is het natuurlijk belangrijk om eerst zelf goed zicht te krijgen op de resultaten! Zet de resultaten om in concrete ideeën om de impact te vergroten, door gebruik te maken van het volgende analyserooster:

Wat willen we:

Behouden:

Weglaten:

Bijsturen:

Toevoegen:

Wil je meer weten over het vergroten van de impact? In de leeslijst vind je de link naar de SALTO-YOUTH publicatie 'Making Waves' waar je heel wat tips leest over de manier waarop je de reikwijdte van je project kan vergroten.

Contact houden

Verlies elkaar niet uit het oog. Houd ook na het project contact met de partner en spoor de deelnemers aan om onderling hetzelfde te doen.

Wie weet komen jullie elkaar zo nog eens tegen in een vervolproject!

Tips

- ◆ Deel je creatieve evaluaties en werkjes voor de toonmomenten met elkaar via blogs of via een Facebookgroep.
- ◆ Stuur elkaar nieuwjaarswensen. Meteen een eerste goed voornemen voor het nieuwe jaar dat je waarmaakt.
- ◆ Wissel verder uit over de follow-up van je project, het kan inspirerend werken om nog meer impact te krijgen.

Conclusie

Het opzetten van een intercultureel leertraject bij een internationale uitwisseling gebeurt niet van de ene op de andere dag. Jij als begeleider legt samen met je jongeren een boeiende weg af van voorbereiding naar de uitwisseling tot en met de afsluiting mét follow-up.

We hopen dat deze Blikopener gedaan heeft wat de naam doet vermoeden:

Je hebt nu de theoretische bagage om de ontmoeting tussen jongeren uit verschillende landen te kaderen en je hebt ook heel wat opgestoken over hoe jij zelf 'cultureel' in elkaar zit. Vergeet niet dat we naast personen met een culturele achtergrond, vooral ook individuen zijn die elkaar onderweg ontmoeten. Tijdens een uitwisseling, maar ook gewoon op straat in onze eigen buurt.

Je hebt je rol als begeleider onder de loep genomen en je hebt een beter zicht op wat je kan verwachten. De handvaten die we aanreiken in de vorm van begeleidersvaardigheden en tips zullen goed van pas komen tijdens alle fases van het traject. Denk eraan dat ook jij als begeleider heel wat zult leren en dus allerlei competenties zal uitbouwen!

Je hebt een heleboel ideeën opgedaan over interculturele activiteiten die de jongeren voorbereiden op de uitwisseling, hen helpen andere jongeren beter te leren kennen en die hun ervaring achteraf nog meer kleur geven.

Je hebt geproefd van wat er komt kijken bij een uitwisseling met jongeren in een interculturele context én je hebt zin om hier nu concreet mee aan de slag te gaan om van het project een echt intercultureel succes te maken!

iamo a paese. *Gratis!*
servizio Volontario Europeo
CENTRO DI PRESENTAZIONE
...per trascorrere un anno all'estero...
completamente gratuito...
...apprendere una lingua...
in attività a favore della comunità!
GIOVANI

Meer weten en lezen

Om deze Blikopener te schrijven, hebben we heel wat inspiratie gehaald uit de volgende publicaties en websites. Neem zelf zeker een kijkje, er is nog heel wat extra inspiratie te vinden!

Intercultureel Spelenboek

Co-uitgave van Centrum Informatieve Spelen, JINT vzw, J&P Partners, NJI, 1999: meertalige versie Engels, Spaans en Frans te bestellen.

Publicatie met veel verschillende activiteiten en methodieken.

Een stapje in de wereld, een wereld van verschil

Uitgave van Globelink vzw, december 2002

Deze praktische handleiding vertelt je meer over een stevige aanpak van de voorbereiding en na(ver)werking van reizen naar het zuiden met jongeren.

SALTO-YOUTH online toolbox

Deze toolbox biedt je duizenden methodieken aan, die door de jaren heen in internationale jongerenprojecten uitgetest werden. Via een aantal handige zoekcriteria vind je net die activiteiten die je nodig hebt. Je kan er ook eigen methodieken aan toevoegen. Te raadplegen via www.salto-youth.net/toolbox

Making waves

Een publicatie van SALTO-YOUTH: alles wat je wil weten over het vergroten van de impact van je project. Te bestellen of te downloaden via www.SALTO-YOUTH.net/MakingWaves

T-Kit Intercultural Learning

Uitgave van Raad van Europa en Europese Commissie, 2003

Wil je meer weten over intercultureel leren, dan vind je hier heel wat theoretische verdieping. Daarnaast staan er ook concrete methodieken in. Je kan deze T-kit downloaden via de site www.youth-partnership.net

Let op: deze publicatie is in 14 talen te verkrijgen, maar niet in het Nederlands.

Misschien zit er wel een vertaling tussen voor je partnerorganisatie.

Vormen vzw - www.vormen.org

Ook hier vind je een schat aan methodieken om te werken met diversiteit en intercultureel leren. Waaronder:

- ◆ Allemaal anders, allemaal gelijk. Educatief pakket (vertaalde versie van All Different, All Equal, Education Pack)
Uitgave van de Raad van Europa, 1995
- ◆ Kompas, handleiding voor mensenrechteneducatie voor jongeren
Uitgave van de Raad van Europa, 2001

Youth pass

www.youthpass.eu

Hier vind je een handige gids die je door het werken met competenties loodst.

Tijdens een internationaal jongerenproject proeven de deelnemers van andere gewoontes en culturele verschillen.

Hoe ga je hiermee om als begeleider van zo'n project? En hoe kan je je jongeren voorbereiden en bijstaan om verder te leren kijken dan het topje van de ijsberg?

Deze Blikopener helpt je op weg om van jouw internationale project een echte interculturele ervaring te maken.

Dit boekje is geschreven door JINT. JINT stimuleert en ondersteunt de internationale uitwisseling en samenwerking van jongeren en jeugdorganisaties in Vlaanderen. JINT is ook Nationaal Agentschap in Vlaanderen voor het Erasmus+ Youth in Action programma. In Nederland valt het Nationaal Agentschap Erasmus+ Jeugd onder het Nederlands Jeugdinstituut, dat deze Nederlandse uitgave van de Blikopener uitgeeft.